

د پوهنې وزارت

ټولنيز لوستونه

څلورم ټولگي

ټولنيز لوستونه - څلورم ټولگي

Ketabton.com

ه.ش.

۱۳۹۸

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل خلیري
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مودی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه بان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زره وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ټولنيز لوستونه

څلورم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هـ. ش.

د کتاب ځانګړتیاوې

مضمون: ټولنیز لوستونه

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د ټولنیزو علومو د څانګې علمي او مسلکي غړي

ادیت کونکي: د پښتو ژبې د ادیت د څانګې علمي غړي

ټولګی: څلورم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکونکي: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

خپروونکي: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپ خونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې

وزارت سره محفوظ دی. په بازار کې یې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغړوونکو

سره قانوني چلند کېږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقراً باسم ربک

د لوی او بښونکي خدای ﷻ شکر په ځای کوو، چې مور ته یې ژوند رابښلی، او د لوست او لیک له نعمت څخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې الهی لومړنی پیغام ورته (لوستل) و، درود وایو.

څرنګه چې ټولو ته ښکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه ونومول شو، له دې امله به د گران هېواد ښوونیز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. ښوونکی، زده کوونکی، کتاب، ښوونځی، اداره او د والدینو شوراګانې د هېواد د پوهنیز نظام شپږګوني بنسټیز عناصر بلل کيږي، چې د هېواد د ښوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هېواد په ښوونیز نظام کې د ودې او پراختیا په لور بنسټیزو بدلونونو ته ژمن دی.

له همدې امله د ښوونیز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لومړیتوبونو څخه دي. همدارنګه په ښوونځیو، مدرسو او ټولو دولتي او خصوصي ښوونیزو تاسیساتو کې، د درسي کتابونو محتوا، کیفیت او توزیع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې ځای لري. مور په دې باور یو، چې د باکیفیته درسي کتابونو له شتون پرته، د ښوونې او روزنې اساسي اهدافو ته رسېدلی نشو.

پورتنیو موخو ته د رسېدو او د اغېزناک ښوونیز نظام د رامنځته کولو لپاره، د راتلونکي نسل د روزونکو په توګه، د هېواد له ټولو زړه سواندو ښوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو څخه په درناوي هیله کوم، چې د هېواد بچیانو ته دې د درسي کتابونو په تدریس، او د محتوا په لېږدولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په دیني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زیار او کوښښ وکړي. هره ورځ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤلیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې د نن ورځې گران زده کوونکي به سبا د یوه پرمختللي افغانستان معماران، او د ټولني متمدن او ګټور اوسېدونکي وي.

همدا راز له خوږو زده کوونکو څخه، چې د هېواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، څو له هر فرصت څخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د ځیرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او ښوونکو ته په درناوي سره، له تدریس څخه ښه او اغېزناکه استفاده وکړي.

په پای کې د ښوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د ښوونیز نصاب له مسلکي همکارانو څخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه سترې کېدونکې هلې ځلې کړې دي، مننه کوم، او د لوی خدای ﷻ له دربار څخه دوی ته په دې سپیڅلې او انسان جوړوونکې هڅې کې بریا غواړم. د معیاري او پرمختللي ښوونیز نظام او د داسې ودان افغانستان په هیله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دکتور محمد میرویس بلخي

فهرست

مخونه	سرليکونه	شمبري	مخونه	سرليکونه	شمبري
۳۱	د ښاري خلکو کسبونه	۱۶	۱	ټولنيز ژوند	۱
۳۳	د ښارونو ډولونه	۱۷	۳	کورنۍ	۲
۳۵	د افغانستان مهم او تاريخي ښارونه	۱۸	۵	د کورنۍ اهميت	۳
۳۷	د نړۍ لوی ښارونه	۱۹	۷	د کورنۍ د غړو دندې	۴
۳۹	زموږ هېواد افغانستان	۲۰	۹	په کورنۍ کې نظم	۵
۴۱	ملي بيرغ	۲۱	۱۱	جومات	۶
۴۳	دولتي ادارې	۲۲	۱۳	ښوونځی	۷
۴۵	ترافيکي مقررات	۲۳	۱۵	په ښوونځي کې دندې	۸
۴۷	د چاپېريال ساتنه	۲۴	۱۷	د افغانستان د پوهنې تاريخچه	۹
۴۹	څلور اصلي خواوې	۲۵	۱۹	په کلي کې ژوند	۱۰
۵۱	څلور فرعي خواوې	۲۶	۲۱	کليوالي کسبونه او لاسي صنعتونه	۱۱
۵۳	نقشه او د هغې څلور خواوې	۲۷	۲۳	په کلو کې کرنه	۱۲
۵۵	د افغانستان څلور خواوې	۲۸	۲۵	په کلو کې مالداري	۱۳
۵۷	زموږ د هېواد اداري وېش	۲۹	۲۷	په کلو کې د مالدارۍ گټې	۱۴
۵۹	د افغانستان دين ژبه او نفوس	۳۰	۲۹	ښاري ژوند	۱۵

مخونه	سرليکونه	شمېره	مخونه	سرليکونه	شمېره
۸۹	ځمکه او د هغې شکل	۴۵	۶۱	د افغانستان غرونه	۳۱
۹۱	د استوا کرښه	۴۶	۶۳	د افغانستان مشهور غرونه	۳۲
۹۳	طول البلدونه	۴۷	۶۵	د افغانستان سیندونه	۳۳
۹۵	عرض البلدونه	۴۸	۶۷	د افغانستان مشهور سیندونه	۳۴
۹۷	د ځمکې حرکتونه	۴۹	۶۹	لوېې وچې (قارې)	۳۵
۹۹	د ځمکې انتقالي حرکت	۵۰	۷۱	د آسیا وچه	۳۶
			۷۳	د اروپا وچه	۳۷
			۷۵	د افریقا وچه	۳۸
			۷۷	د امریکا وچه	۳۹
			۷۹	د آسترالیا او اوقیانوسیا وچې	۴۰
			۸۱	انتارکتیکا (سویلي قطب)	۴۱
			۸۳	سمندرونه	۴۲
			۸۵	بحر الکاهل او د اطلس سمندر	۴۳
			۸۷	د هند سمندر او شمالي منجمد سمندر	۴۴

لومړی څپرکی ټولنيز ژوند

د څپرکي موخې

- د ټولني په مفهوم به پوه شي.
- انسان به د ټولنيز موجود په توگه و پېژني.
- د ټولني په پرمختگ کې به د ټولنيزو اړيکو ارزښت تشریح کړای شي.
- د سولې، پخلاينې او انسان دوستۍ سره به يې مينه او علاقه زياته شي.
- خپل او د نورو حقونه به و پېژني او هغو ته به درناوی وکړي.

لومړی لوست

ټولنيز ژوند

پوښتنه: په لاندي انځورونو کې څه وښی؟

پېردونکي او پلورونکي په بازار کې

دهرات د مرمرينو ډبرو فابريکه

وگړي د نيا لگيو کښنولو په حال کې

زده کوونکي د ښوونځي په چاپېريال کې

کوم انځورونه مو چې ولیدل ، ټولنیز ژوند را ښيي .
انسان ټولنیز موجود دی . ټولنیز ژوند په دې معنا دی چې یو شمېر انسانان په یوه جغرافیایي ټاکلې سیمه کې سره ژوند کوي چې گډ دین ، تاریخ ، دودونه او رواجونه لري .

انسانان د ټولنیز ژوند د پر مخ بیولو لپاره یو له بل سره مرسته کوي او خپلې اړتیاوې پوره کوي . انسان نشي کولای چې له ټولني څخه لیرې او یوازې ژوند وکړي . د دې مقصد لپاره د نورو انسانانو شتون اړین دی . مور باید په خپلو کې ښې او دوستانه اړیکې ولرو .

په ډلو کې د ټولنیز ژوند په اړه خبرې وکړئ .

- ټولنیز ژوند څه ډول ژوند ته وايي؟
- د انځورونو له مخې د ټولنیز ژوند دوه بېلگې بیان کړئ؟
- مور باید په خپلو کې څه ډول اړیکې ولرو؟

د خپلې سیمې د ټولنیز ژوند په اړه یو لنډ مطلب په خپلو کتابچو کې ولیکئ .

کورنی

پوښتنه

ستاسې په آندا په کورنی کې کوم کسان ژوند کوي؟

د کورنی غړي

کورنی د کور د غړو په معنا ده چې له: مور، پلار، زامنو او لورگانو څخه جوړه شوې ده، کورنی د ماشومانو د ښوونې او روزنې لومړنی ځای شمېرل کېږي او ماشومان له مور، پلار، وروڼو او خويندو څخه د ژوند آداب زده کوي. میندې او پلرونه ماشومانو ته د سلام ادبونه او د مشرانو درناوی ورزده کوي. د ماشومانو شتون په کورنی کې ژوند ته خوښي وربخښي. په ځینو کورنیو کې انا، نیکه،

پلار، مور، زامن، لمسيمان، ترونه او تريندې يو خای ژوند کوي، چې دا ټول د کورنۍ غړي گڼل کېږي. پر مور لازمه ده چې د خپل مور، پلار او مشرانو درناوی وکړو.

له ښو وگړو څخه ښه کورنۍ او له ښو کورنيو څخه ښه ټولنه منځ ته راځي. د کورنۍ پياوړتيا د ټولني د پياوړيتوب لامل گرځي.

په ډلو کې د کورنۍ او د هغو د غړو په اړه بحث وکړئ.

- د ماشومانو د ښوونې او روزنې لومړنۍ خای کوم دی؟
- تاسې له خپلې مور او پلار سره څرنگه چلند کوئ؟
- تاسې له کورنۍ څخه څه زده کوئ؟

د خپل کور د غړو دندې په کتابچو کې وليکئ.

د کورنۍ اهمیت

پوښتنه

ستاسو په آند! ماشوم کوم شيان له کورنۍ څخه زده کوي؟

کورنۍ د ټولني بنسټ جوړوي، که چېرته د کورنۍ بنسټ ښه او سم وي ټولنه به هم ښه او سمه وي. ماشوم د ټولنيز ژوند اساس له کورنۍ څخه زده کوي. کورنۍ ژوند، ټولنيز ژوند ته د ورننوټو پيل دی. ښه کورنۍ غوره روزنتون دی، چې ماشوم په هغې کې ښه اخلاق، رښتينولي، امانت ساتنه، صبر، سخاوت، سربښندنه، خدمت او د مسؤوليت منل زده کوي. ښه کورنۍ ماشومانو ته د فکر کولو او د علم د زده کړې لارې هواروي. کورنۍ د روزنې او استعدادونو د ودې لومړنۍ غوره مرکز دی.

په ډلو کې د لاندینۍ پوښتنې په اړه بحث وکړئ:
د ټولنیز ژوند اساس کوم ځای کې ایښودل کېږي؟

- ماشوم له ښې کورنۍ څخه کوم شیان زده کوي؟
- ماشوم د کورني ژوند اساس چېرته زده کوي؟
- کوم مهال به یوه کورنۍ پیاوړې او ځواکمنه وي؟

د کورنۍ د اهمیت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د کورنۍ د غړو دندې

پوښتنه

ستاسو په آند! د ورځنيو کارونو سمول څه گټې لري؟

د کورنۍ هر غړی دندې لري. د ژوند د چارو د پرمخ بيولو لپاره د کورنۍ د غړو ترمنځ مرسته اړينه ده. پلار تل د کورني ژوند د اړتياوو د پوره کولو لپاره زيارباسي او د ماشومانو په روزنه او د کور په کارونو کې ونډه اخلي. ميندې د کور د کارونو د سرته رسولو سر بېره د خپلو ماشومانو ساتنه او روزنه کوي، له کور څخه بهر دندې، لکه: معلمي، طبابت او داسې نورې پرمخ وړي. په کورنۍ کې لوني او زامن هم د خپل توان او استعداد سره سم د کور په کارونو کې مرسته کوي.

نېکمرغه کورنۍ هغه ده چې غړي يې په خپلو کې مهربان، خواره او يو تربله سره مرسته کوي.

په ډلو کې د کور په کارونو کې د اولادونو د ونډې اخېستلو د اهميت په اړه خبرې وکړئ.

- د کورنۍ د غړو ترمنځ مرسته کول څه اهميت لري؟
- يوه نېکمرغه کورنۍ څنگه جوړېږي.
- ميندې د کور د کارونو د ترسره کولو سربېره، نورې کومې دندې پرمخ وړي؟

هغه کارونه چې په کور کې سرته رسوئ په خپلو کتابچو کې وليکئ.

په کورنۍ کې نظم

پوښتنه

ستاسې په آندا! په کورنۍ کې د نظم شتون څه اهمیت لري؟

کور د کورنۍ دغړو د استوګنې ځای دی. د سوکاله ژوند لپاره په کورنۍ کې د نظم او سمون مراعاتول ډېر اړین دي.

په کورنۍ کې د نظم د راوستلو لپاره باید هرڅه له استفادې وروسته په خپل ټاکلي ځای کې کېښودل شي. د کورنۍ هرغړی باید خپل شيان، لکه: کالي، بوټونه، کتابونه د کار او ښوونځي وسایل په خپل ټاکلي ځای کې کېږدي، ترڅو د اړتیا په وخت کې یې په آسانۍ سره پیدا کړي، په کورنۍ کې د نظم د راوستلو لپاره باید د کورنۍ هرغړی د خپلو چارو د سمون لپاره مهال ویش ولري، چې په هغه کې د خوب، اودس، لمونځ، د قرآنکریم تلاوت، مطالعې،

تفریح، ورزش، د کور د کارونو، یوله بل سره د خبرواترو او داسې نورو وخت معلوم وي.

باید پوه شو چې په کور کې د نظم پلي کول په ژوند کې ښه والی او آسانتیا منځ ته راوړي..

په ډلو کې د کورنۍ د نظم پر گټو خبرې وکړئ.

- د چارو د مهال وېش شتون څه گټه لري؟
- ولې باید هر شی په خپل ځانگړي ځای کې کېږدو؟
- د کومو کارونو رعایت کول په کورنۍ کې د نظم لامل گرځي؟

د خپلو ورځنیو چارو د تنظیم لپاره په خپلو کتابچو کې یو مهال وېش جوړ کړئ.

دویم څپرکی

پشورونک او روزنګه

د څپرکي موخې

- د جومات په ښوونیزه او روزنیزه ونډه به پوه شي.
- په ښوونځي کې د ښوونې او روزنې په ونډه به پوه شي.
- د ښوونځي دندې به تشریح کړای شي.
- په جومات او ښوونځي کې به له زده کړې سره مینه پیدا کړي.

شپږم لوست

جومات

پوښتنه: ستاسې په آند! جومات د ماشومانو د ښوونې او روزنې په وده کې څه ونډه لري؟

جومات د عبادت کولو، ښوونې او د مسلمانانو د شورا غوره ځای دی. د جوماتونو د ښوونې او روزنې تاریخ ډېر لرغونی دی چې بنسټ یې د اسلام ستر پیغمبر حضرت محمد (صلی الله علیه وسلم) ایښی دی، په اسلامي نړۍ کې د ښوونې او روزنې بنسټ په جوماتونو کې ایښودل شوی دی.

پخوا به عالمانو، امامانو او پوهانو علم او پوهه په جوماتونو کې زده کوله. ماشومان په ښوونځیو کې له شاملیدو څخه مخکې، د ښوونې او روزنې د ترلاسه کولو لپاره جوماتونو ته ځي. په جومات کې د پنځه وخته لمونځ ادا کول اجر او ثواب لري، سربېره پر دې په مسلمانانو کې د ټولنیزو اړیکو د ودې لامل هم

گرځي. څرنگه چې جومات د عبادت او د مسلمانانو د زده کړې ځای او مدرسه ده، نو له دې امله ټول مسلمانان باید د جومات په آبادۍ، نظافت او پاکۍ کې برخه واخلي.

په ښوونه او روزنه کې د جومات د ونډې په اړه خبرې وکړئ او پایله یې یو تن د ټولګي په وړاندې نوروته واورئ.

- جومات د څه شي ځای دی؟
- په جومات کې د ښوونې او روزنې بنسټ چا ایښی دی؟
- پنځه وخته لمونځونه په جمعي سره څه گټې لري؟

په ښوونه او روزنه کې د جومات د ونډې په اړه یو مطلب جوړ او هغه په راتلونکي لوست کې ولولئ.

ښوونځی

پوښتنې

- ستاسې په آند! ښوونځی او ښوونه او روزنه په ټولنیز ژوند کې څه ونډه لري؟
- څه فکر کوئ، ښوونځی سر بېره پردې چې د علم او پوهې ځای دی، نور څه اهمیت لري؟

له کورنۍ او جومات څخه وروسته لومړنی ټولنیز بنسټ ښوونځی دی چې ماشومان پکې په رسمي او منظمه توګه ښوونه او روزنه ترلاسه کوي. ښوونځی هغه ځای دی چې په هغې کې زده کوونکي دیني، اخلاقي، علمي او ادبي ښوونه او روزنه ترلاسه کوي.

ښوونځي له دې کبله اهميت لري چې هلته ډول، ډول علوم زده کوو او له خپلو ټولنيزو مسووليتونو سره بلدتيا پيدا کوو. په ښوونځي کې د پوهې او علم پر زده کړې سربېره له نورو زده کوونکو او استاذانو سره پېژنو او له هغوی سره ټولنيزې اړیکې ټينگوو. همدارنگه د گډ ژوند، مرستې او يو بل ته د درناوي وړتياوې لاسته راوړو.

د گټورې پوهې او سالمې روزنې په ترلاسه کولو سره صالح او پوه انسانان ټولني ته وړاندې کېږي، ترڅو خپل ځان، کورنۍ او هېواد ته د خدمت کولو جوگه شي. بنسټ څه ته وايي؟ بنسټ په لغت کې اساس او تهډاب ته وايي. په اصطلاح کې، هر هغه جوړښت ته ويل کېږي چې د ټولني د اړتيا وړ د پوره کولو لپاره رامنځته شوی وي، لکه: مدرسې، ښوونځي، روغتونونه او دولتي ادارې.

په ډلو کې په دې اړه چې مور چېرته بېلابېل علوم زده کوو او له ټولنيزو مسووليتونو سره بلدتيا پيدا کوو بحث وکړئ.

- له کورنۍ او جومات څخه وروسته ماشومان کوم بنسټ ته لاره مومي؟
- په ښوونځي کې زده کوونکي کوم شيان زده کوي؟
- گټوره ښوونه او سالمه روزنه د څه شي لامل گرځي؟

د علم په زده کړه کې د ښوونځي د ونډې په اړه څو کرښې په خپلو کتابچوکې وليکئ.

په ښوونځي کې دندې

پوښتنې

- آیا پوهېږئ! د ښوونځي هر غړی څه دنده لري؟

- ستاسې په آند، زده کوونکي باید په ښوونځي کې کومې دندې سرته ورسوي؟

په ښوونځي کې د ښوونکو غونډه

هر څوک په ښوونځي کې خپلې اړوندې دندې په خپله سرته رسوي، د بېلگې په توګه: د ښوونځي د مدیر دنده د نورو په پرتله مهمه ده. هغه دنده لري چې د ښوونځي اړیکه د زده کوونکو له کورنۍ او دولتي ادارو سره وساتي. د ښوونکو غونډه په ټاکلي وخت پیل کړي، د ښوونځي د مرستیالانو او سرښوونکو دنده د مضمونونو د مهال وپش جوړول، د درسي موادو، حاضري او ترقي تعليم تیارول او د مدیر په نه شتون کې د ښوونځي سرپرستي او د مدیر د دندو سرته رسول هم د هغوی پرغاړه دي.

د ښوونکو دندې ټولګي ته په ټاکلي وخت تلل، د زده کوونکو له حال څخه خبرتیا، لوست ورکول، د ستونزو د حل لپاره چمتو والی او د هغوی سالمې روزنې ته پاملرنه ده.

ملازمین د ښوونځي د پاکۍ او صفایۍ دنده لري. د زده کوونکو دنده دا ده چې هره ورځ (د جمعې او رخصتو څخه پرته) ښوونځي ته لاړشي، په خپلو زده کړو کې کونښ وکړي. د ښوونکو خبرو ته غور کېږي، له بې حایه ناسوبیا څخه ډډه وکړي، له ټولگي څخه په خپل سر ونه وځي، د خپل ښوونځي په زرغونیدو، پاکۍ او نظافت کې برخه واخلي. ښه زده کوونکي د مدیر، ښوونکو او ټولو زده کوونکو درناوی کوي او تل د ښوونځي په ډله ییزو چارو کې پوره ونډه اخلي، د ښوونځي مقررات عملي کوي او مسوولیت پېژندونکي وي. د ښوونځي اداره د پورتنیو دندو سر بېره مکلفیت لري چې د زلزلې او اور لگېدنې د ژغورنې مهارتونه هم زده کوونکو ته وربښايي.

په ډله ییزه توګه د ښوونکي د دندو په اړه خبرې وکړئ.

- زده کوونکي په ښوونځي کې کومې دندې لري؟
- تاسې د ښوونځي په کومو چارو کې برخه اخلئ؟
- د ښوونځي د سر ښوونکو دنده بیان کړئ.

د ښه زده کوونکي د دندو په اړه چې څومره پوهېږئ په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

د افغانستان د پوهنې تاريخچه

پوښتنه

څه فکر کوئ! زموږ په هېواد کې رسمي پوهنه څه وخت رامنځته شوه؟
زموږ په هېواد کې د ماشومانو ښوونې او روزنې له پخوا څخه شتون درلود.
ماشومانو په جوماتونو او کورونو کې زده کړې کولې، لوستل او ليکل يې زده
کول. د رسمي ښوونې او روزنې بنسټ د امير شيرعلی خان د پادشاهۍ په
مهال د دوو ښوونځيو په جوړېدوسره چې يو يې ملکي او بل يې نظامي و
کينډول شو.

له هغه وروسته د (حبیبې او حربې) په نومونو دوه ښوونځي د امیر حبیب الله خان په مهال پرانیستل شول.

د امیرامان الله خان په وخت کې په افغانستان کې ښوونې او روزنې ښه پرمختګ وکړ، د نارینه وو په عصري ښوونځیو سر بېره یو ښځینه ښوونځی په کابل کې د مستورات په نامه هم پرانیستل شو. د امیر حبیب الله کلکاني په پاچاهۍ کې ښوونځي وتړل شول. بیا د محمد نادر خان په وخت کې د ښوونځیو دروازې د زده کوونکو پر مخ خلاصې شوې. د محمد ظاهر شاه په وخت کې ښوونې او روزنې ډېر پرمختګ وکړ. د وخت په تېرېدو سره چې په هېواد کې یو لړ پېښې را منځ ته شوې، د پوهنې نظام تر ټولو زیات زیانمن شو. په هېواد کې د ډېرو بدلونونو او د نوي نصاب په منځته راتلو سره اوس زموږ د ښوونې او روزنې سیستم د غورېدو په حال کې دی. د دولتي ښوونځیو او پوهنتونونو سر بېره په لس ګونه خصوصي ښوونځي او پوهنتونونه د هېواد په مرکز او ولایاتو کې تاسیس شول، چې دا په هېواد کې د ښوونې او روزنې د پرمختګ ښکارندوی دی.

په ډلو کې د لوست د عمده ټکو لندیز په څو کړنو کې ولیکئ.

- په پخوا وختونو کې زموږ په هېواد کې ښوونه او روزنه په څو ډوله ترسره کېده؟
- د حبیبې لیسې د کوم پاچا په وخت کې پرانیستل شوې ده؟
- ښځینه ښوونځی د لومړي ځل لپاره د چا په وخت او په کوم ځای کې پرانیستل شو؟

د کورنۍ د مشرانو په مرسته د هغو کسانو لست تیار کړئ چې ستاسو له ښوونځي سره یې مادي او معنوي مرستې کړې دي، بیا یې په ټولګي کې نورو ته وړاندې کړئ.

دریم خپرکی

کلی

د خپرکي موخې

- په کلی کې به د ژوند سره بلد شي.
- کلیوالی کسبونه او لاسي صنعتونه به زده کړي.
- د کرنې د چارو ډولونه به بیان کړای شي.
- د مالدارۍ گټې به درک کړي.
- د کرنې او مالدارۍ سره به مینه پیدا کړي.

لسم لوست

په کلي کې ژوند

پوښتنې

- څه فکر کوئ! خلک په کلي کې په کوم ډول ژوند کوي؟
- ستاسو په آند، دکلي ژوند له ښاري ژوند سره څه توپیر لري؟

دکلي انځور

کلی د ښار په پرتله کوچنی دی او نفوس یې له ښار څخه لږ وي. د کلي خلک په کرنه، مالدارۍ او لاسي کارونو بوخت وي چې همدا کسبونه د کلي د اقتصادي شتمنیو سرچینې جوړوي. په کلي کې ژوند کول د ښار په پرتله ساده دی، په کلو کې، باغونه او ډول ډول ونې وي. له دې کبله د کلي هوا پاکه او په زړه پورې وي او خلک یې د ښه صحت او روغتیا خاوندان دي.

د کلي خلک ډېر زيارکښ، مېلمه پاله، مهربانه او يو له بل سره د وروړۍ او دوستۍ اړيکې لري.

په کلي کې ټولنيز ژوند د مرستې او همکارۍ پر بنسټ ولاړ دی او خلک يو د بل په غم او ښادۍ کې گډون کوي. دولت د کلود خلکو د ژوند د ښه کېدلو، د روغتيايي، ښوونيزو، کرنيزو، اقتصادي ښو خدمتونو په موخه د کلود پراختيا وزارت جوړ کړی دی.

دولت دنده لري چې د طبيعي پېښو، لکه: زلزلې، طوفان، اورلگيدنې او داسې نورو په اړه خلکو ته پوهاوی ورکړي، چې مخکې له مخکې د هغو په وړاندې چمتو شي او همدارنگه د پېښو د رامنځته کېدلو په وخت کې زيانمنو خلکو ته مرستې ورسوي.

د کلي خلک زياتره په کومو چارو بوخت وي؟ په دې اړه په ډلو کې سره خبرې وکړئ.

- د کلي د اقتصادي عوايدو اساسي سرچينې څه شی جوړوي؟
- ولې د کلي خلک له ښې روغتيا او سلامتۍ څخه برخمن دي؟
- د کلود خلکو د ښه خدمت لپاره د دولت په چوکاټ کې کوم وزارت جوړ شوی دی؟

د کليوالي ژوند په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

کلیوالي کسبونه او لاسي صنعتونه

پوښتني

- څه فکر کوئ! په کلي کې څه ډول کسبونه او لاسي کارونه دود دي؟

- ستاسو په فکر، زموږ د هېواد کلیوالي لاسي صنعتونه کوم دي؟

د کلو اوسیدونکي زیاتره د بزگرۍ، بڼوالۍ او مالدارۍ په چارو بوخت وي، خو د هغو تر څنګ ځینې کسان د خپلو کلیوالو د اړتیاوو د پوره کولو لپاره ځانګړي کسبونه او لاسي کارونه هم سرته رسوي، لکه: پښګري، ترکاني، کولالي، خټګري، ټټاري، زرګري، حلبي سازي همدارنګه د پوزي، غالی، ټغر، سترنجی، شال، لونګی، جاکټ او شړۍ اوبدل، خامک او چرمه ګنډل او داسې نور. درانه کسبونه، لکه: پښګري، خټګري، ترکاني او داسې نور. د نارینه وو کار دی او لاسي کارونه، لکه: خامک ګنډل، چرمه ګنډل او داسې نور زیاتره ښځې ترسره کوي. ځینې لاسي صنعتونه، لکه: غالی، ټغر او د خامک ګنډنې ځینې ډولونه د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي. ځکه چې د

کلیوالو کسبگرو تولید ډېر ابتدایي او ساده وي او د خپلو کلیوالو ټولې اړتیاوې نشي پوره کولای، نو له همدې کبله د کلي خلک خپلې اړتیاوې له خپلو نژدې بازارونو څخه ترلاسه کوي. او د لاسي صنایعو محصولات په شاوخوا او لېرې بازارونو کې خرڅوي.

په ډلو کې د لوست غوره مطلبونه په لنډه توګه وواياست.

- د لاسي کارونو کوم ډول تولیدات زموږ د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي؟
- په کلو کې ښځې کوم ډول کلیوالي کسبونه او لاسي صنایع پرمخ وړي؟
- په کلو کې نارینه په کوم ډول کسبونو بوخت وي؟

د خپلو مشرانو په مرسته د کلیوالي کسبونو او لاسي صنعتونو ګټې په خپلو کتابچو کې ولیکئ او په بل درسي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته ولولئ.

په کلو کې کرنه

پوښتنې

- ستاسو د کلي مهم کرنيز محصولات څه شی دي؟
 - کله تاسې د کرنې په چارو کې له خپلې کورنۍ سره مرسته کړې ده؟
 زموږ د هېواد زياتره خلک په کلو کې ژوند کوي، د کلي هوا پاکه او خاوره يې د کبست او کرنې لپاره برابره وي. د کلي خلک زياتره په کرنې او مالدارۍ بوخت وي. کرنيز او حيواني محصولات د کلي د اقتصاد بنسټيزه برخه جوړوي. زموږ گران هېواد افغانستان يو کرنيز هېواد دی چې د هغې ځينې پيداوار په لاندې ډول دي:

- ۱- غلې دانې، لکه: غنم، وريجې، وربشې، جوار او...
- ۲- بقول (پلي لرونکي نباتات)، لکه: لوبيا، نخود، مشنگ، باقلي اومي (ماش).

په تراکتور يوې

په غوايانو يوې

- ۳- غوري لرونکي تخمونه، لکه: پندانه (پنبه دانه)، کونځلې، زغر، شړشم، زيتون او لمر کلی (آفتاب پرست).
- ۴- طبي بوټي، لکه: زعفران، هنجه، باديان، زنکۍ (زيره) خوږه وله او...
- ۵- قند لرونکي بوټي، لکه: گني، چغندر او ...

۶- تازه مېوې لکه: انگور، زردآلو، گيلاس، آوبالو، شفتالو، آلوچې، توت، مېنې، ناک، انار، خټکي، هندوانې، مالټې، نارنج، ليمو او داسې نور.

۷- وچې مېوې، لکه: بادام، پسته، غوزان، جلغوزي، مميز، انځر او نور.

۸- د سبو ډولونه، لکه: کچالو(الوگان)، پياز، تور بانجان، بنډۍ، کدو، فاصليه، تورايي، گندنه، پالک، بادرنګ، کاهو، دانیه، نعناع، ايلنی، مولی، سرې مولی-هوره، مرچ او داسې نور.

پر پورتنیو کرنیزو محصولاتو سربېره د هېواد په ځینو ولایتونو کې یو لړ ځنګلونه هم شته چې له مېوو او لرگیو څخه یې ګټه اخېستل کېږي.

وچې او تازه مېوې او ځینې طبي بوټي بهرنیو هېوادونو ته صادرېږي چې د هېواد د صادراتو مهمه برخه جوړوي، د کرنې او زراعت د اهمیت له کبله دې پایلې ته رسېږو چې کرنه او بزګري ښه با ارزښته او شریفه دنده ده او د اسلام په سپېڅلي دین کې اجراو ثواب لري.

هره ډله دې د خپلې سیمې کرنیز محصولات په خپلو کتابچو کې ولیکي.

- ستاسې په سیمه کې کوم ډول بوټي او مېوې زیات اقتصادي ارزښت لري؟
- کرنه زموږ په کورني اقتصاد کې څومره ارزښت لري؟
- د افغانستان کوم ډول کرنیز حاصلات بهرته صادرېږي؟

د کورنۍ په مرسته د څو طبي بوټو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

په کلو کې مالداري

پوښتنې

- څه فکر کوئ! په کلو کې څه ډول کورني څاروي ساتل کېږي؟

- ستاسو په آند! د څارويو محصولات څه گټې لري؟

انسانانو له پخوا زمانو څخه د خپل ژوند د اړتياوو د پوره کولو لپاره کورني څاروي ساتلي او له هغو څخه يې گټه اخېستې ده، زموږ په هېواد کې د څارويو د ساتنې او پالنې کسب د کورنيو څارويو، لکه: وزو، پسونو، غوايانو، اوبسانو، آسانو، کچرو، خرو او نورو څخه عبارت دی څرنگه چې په کلو کې د ښارونو په

نسبت څارويو ساتلو ته زمينه ډېره برابره ده، نو ځکه د کلو خلک د خپل ژوند د اړتياوو د پوره کولو لپاره زياتره څاروي ساتي او د هغو له روزلو سره ډېره مينه لري.

- په ډلو کې د لاندې پوښتنو په اړه خبرې وکړئ.
- ستاسو په کلي کې کوم څاروي ډېر ساتل کېږي؟ نومونه يې واخلي.
- ولې د کلي خلک د څارويو له ساتلو سره ډېره مينه لري، بيان يې کړئ؟

- کورني څاروي د کومو موخو لپاره ساتل کېږي؟
- انسانانو له څه وخت څخه را پدې خوا د مالدارۍ کسب غوره کړی دی او ولې؟
- کومو څارويو ته کورني څاروي وبل کېږي؟

د څارويو د ساتلو په اړه په خپلو کتابچو کې دوې جملې وليکئ.

په کلو کې د مالدارۍ گټې

پوښتنه

ستاسو په آند! د کومو څارويو له شيدو، پوستکو او غوښو څخه گټه اخيستل کېږي؟

الله (جَلَّ جَلَالُهُ) څاروي د انسانانو د گټو لپاره پيدا کړي دي، ترڅو له غوښو، پوستکو، وړيو او وژغڼو څخه يې گټه واخلي. مالداري په کلو کې ډېرې گټې لري.

د بېلگې په توگه: د وزو، مېرو او غواوو له شيدو څخه مستې، پيروي، شرومبې، کوچ، پنېر، چکه او کورت جوړوي. د حيواناتو له وړيو او وژغڼو څخه غالي، ټغرونه، ليمخي او قالينچې جوړوي. له غوايانو څخه د کرنې د ځمکو ديوې کولو او له خرو، کچرو او آسونو څخه د بار وړلو او سپرلي لپاره کار اخيستل کېږي. همدا راز له حيواني سرې څخه د کرنې د ښه والي لپاره هم گټه اخيستل کېږي.

د څارويو پوستکي او وړۍ له هېواد څخه بهرته صادرېږي. څرنگه چې د اهلي څارويو ساتل د هېواد د اقتصاد په لوړوالي کې اغېزه لري، نو خلک بايد د څارويو روزلو او ساتلو ته پاملرنه وکړي.

په ډلو کې د مالدارۍ د گټو په اړه خبرې وکړئ.

- د څارويو له شيدو څخه کوم شيان لاسته راځي؟
- د هېواد کوم حيواني محصولات بهرته صادرېږي؟
- د حيواناتو روزنه او پالنه څه گټې لري؟

په کلو کې کوم کارونه د حيواني محصولاتو د زياتوالي لامل کېږي، په دې اړه څو کړنې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

څلورم څپرکی

ښار

د څپرکي موخي

- له ښاري ژوند سره به بلد شي.
- ښاري کسبونه به وپيژني.
- د ښارونو د ډولونو توپير به وکړای شي.
- د افغانستان تاريخي ښارونه به په نقشه کې وښودلای شي.
- د نړۍ د سترو ښارونو نومونه به واخېستلای شي.
- د افغانستان له تاريخي ښارونو سره به يې مينه پيدا شي.

پنځلسم لوست

ښاري ژوند

پوښتنه: څه فکر کوئ! ښاري ژوند له کليوالي ژوند سره څه توپير لري؟

د کابل ښار انځور

د هرات ښار انځور

ښارونه، د بازارونو، سرکونو، ښاروالۍ، پارکونو، د لیدلو ځایونو، دولتي او غیر دولتي ادارو لرونکي وي.

ښارونه د کلو په پرتله لوی وي، نو ځکه په ښارونو کې ډېر خلک ژوند کوي. څرنگه

چې په ښارونو کې د کار او د آسانتیاوو زمينه برابره ده، له دې امله په کې بېلابېل قومونه او خلک گډ ژوند کوي.

په ښارونو کې دولتي ادارې، ښوونځي، مدرسې، پوهنتونونه، توليدي کارخانې، هوايي ډگر، بانکونه، سوداگريز مرکزونه او داسې نور ټولنيز او اقتصادي تاسيسات شته. د ښار خلک په دولتي او غير دولتي ادارو، مؤسساتو، سوداگري، بازارونو، د توليد په کارخانو او نورو چارو کې بوخت وي، په ښارونو کې خلک د تگ او راتگ لپاره له موټر، موټرسايکل، بايسکل او داسې نورو څخه کار اخلي. مور به هغه وخت يو ښه، پاک او ښکلی ښار ولرو چې هر وگړی يې د ښار په پاکوالي کې برخه واخلي.

ښاري خلک زياتره پر کومو چارو بوخت وي؟ په دې اړه په خپلو ډلو کې خبرې وکړئ.

- ښار څرنگه حای ته ويل کېږي؟
- په ښارونو کې د دولتي ادارو ترڅنگه نور کوم مرکزونه شته؟
- ولې په ښارونو کې ډېر وگړي ژوند کوي؟

د خپلو کورنيو د غړو په مرسته د ښار د خلکو د دندو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د ښاري خلکو کسبونه

پوښتنه

ستاسو په آند! ښاري خلک په کومو کارونو بوخت دي؟

غالی اوبدل

ترکانی

پښگری

معماری

ښاري خلک بېلابېل کسبونه لري، لکه: پښگری، مسگری، زرگری، ختگری، ترکانی، کولالی، خیاطی، چمیاری او داسې نور چې د انسان په واسطه جوړېږي. د ښار ډېر اوسیدونکي په داسې کارونو، لکه: معلمي، طبابت، انجینري او په دولتي ادارو کې په ماموریت او داسې نورو کارونو بوخت دي. د ښار په بازارونو کې ډول ډول شیان او توکي، لکه: موټر، موټر سایکل، بایسکل، راډیو، تلویزیون، کمپیوټر

او نور برقي سامانونه، ډول ډول ټوکران او کالي، بوټان، د کور سامان او داسې نور پلورل کېږي. یو شمېر دا شیان په ښارونو کې جوړېږي او یو شمېر یې له بهرنیو هېوادونو څخه واردېږي.

په ډلو کې د ښاري کسبونو په اړه خبرې وکړئ؟

- په ښارونو کې سربېره په پښګرۍ نور کوم کسبونه شته؟
- کوم شیان په ښار کې پلورل کېږي؟
- د ښار زیاتره خلک په کومو کارونو بوخت دي؟

هغه کسبونه چې ستاسو په سیمه کې شته، په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

د ښارونو ډولونه

پوښتنه

په انځورونو کې کوم ډول ښارونه وینئ؟

ښارونه د ځینو ځانګړتیاوو له مخې په لاندې ډول دي:

صنعتي ښارونه

هغه ښارونه دي چې تولید پکې کېږي، په دې ښارونو کې لومړني توکي په سوداګریزو مصنوعاتو بدلیږي.

سوداګریز ښارونه

ځینې ښارونه د راکړې ورکړې مرکزونه دي چې په عمومي ډول بندري ښارونه همدا رنگه ځانګړتیاوې لري.

فرهنگي ښارونه

دا ډول ښارونه د علمي، فرهنگي، لوړو زده کړو او د علمي مرکزونو په درلودلو مشهور وي.

سياسي بنارونه

دا ډول بنارونه په عمومي ډول مرکزي بنارونه او د اړوندو هېوادونو پايختونه وي چې د دولت د اداري او سياسي چارو تصميمونه په کې نيول کېږي. د سيل او سياحت بنارونه هغه بنارونه چې ښه موقعيت، تاريخي آثار او د سيل او تفریح لپاره په زړه پورې ځايونه ولري د سيل او سياحت بنارونه دي. مختلط يا عمومي بنارونه دا بنارونه سره له دې چې صنعتي مرکزونه دي، سوداگريز، فرهنگي او تفریحي فعاليتونه هم په کې ترسره کېږي.

فعالیت

له پورتنیو ځانگړتیاوو سره سم زموږ په هېواد کې کوم ښار شته؟ په دې اړه په خپلو ډلو کې سره خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

- د صنعتي بنارونو ځانگړتیاوې بیان کړئ.
- سياسي ښار(پایتخت) کومې ځانگړتیاوې لري؟
- د کابل ښار په کوم ډول بنارونو کې شمېرل کېږي؟

کورنۍ دنده

د کابل ښار په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

د افغانستان مهم او تاريخي ښارونه

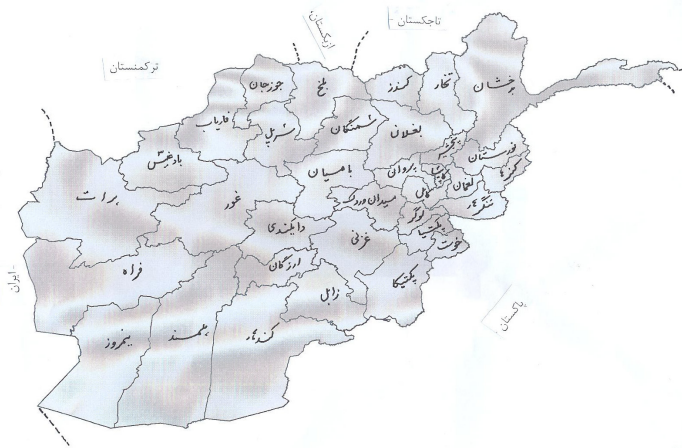
پوښتنه

ستاسو په آند! د افغانستان تاريخي ښارونه كوم دي؟

زموږ گران هېواد افغانستان يو لرغونی هېواد دی، چې لوی، تاريخي او لرغوني ښارونه يې له بلخ (أم البلاد)، هرات، باميان، کابل، کاپيسا، بست، غور، غزني او داسې نورو څخه عبارت دي. د ورېښمو تاريخي لاره هم د افغانستان له ځينو ښارونو څخه تېرېدله چې د چين او هندوستان هېوادونه يې له اروپا سره نښلول. د وخت په تېرېدو سره د ژوند په بېلابېلو برخو کې پرمختگونه

منځته راغلل او ښارونه هم پراخ شول. نن زموږ د هېواد مهم او لوی ښارونه، لکه: کابل، مزار شریف، کندهار، هرات، جلال آباد، غزني، کندز، لښکرگاه، خوست، تالقان، پلخمری، بامیان، گردیز او داسې نور دي.

خو تنه زده کوونکي دي په وارسره د نقشي پرمخ د افغانستان تاریخي ولایتونه، لکه: کندهار، بلخ، پروان، کندز، پکتیا، هرات، بامیان، غور او غزني ونښي.

- أم البلاد زموږ د گران هېواد کوم ښار ته ویل کیده؟
- د ورېښمو لار کوم هېوادونه سره نښلول؟
- د افغانستان د اوسنیو پنځو مهمو او لویو ښارونو نومونه واخلي؟

د افغانستان د پخوانیو ښارونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د نړۍ لوی ښارونه

پوښتنه

له تاسو څخه چا د نړۍ د یوه لوی ښار نوم اوریدلی دی؟

په دې نړۍ کې چې مور ژوند کوو، لوی لوی ښارونه موجود دي. دا ښارونه د وګړو د زیاتوالي، لوی والي، جغرافیایي موقعیت، دیني، فرهنگي، سیاسي، اقتصادي او سوداګریزو ارزښتونو له امله ځانګړیتوب لري.

د نړۍ ځینې ستر ښارونه دا دي: په سعودي عربستان کې د مکې معظمې او مدینې منورې ښارونه، په ترکیه کې استانبول، په فرانسه کې پاریس، په روسیه کې مسکو، په مصر کې قاهره، په انگلستان کې لندن، په متحده ایالاتو کې نیویارک، په پاکستان کې کراچۍ او په هند کې د ډهلي ښار او داسې نور... دا ښارونه د علمي، فرهنگي، ورزشي مرکزونو او د سیل د ځایونو لرونکي دي.

هر هېواد له خپلې پلازمینې سره په خپلو کتابچو کې یو ځای کړئ.

د امریکا متحده ایالات

قاهره

انگلستان

پاریس

مصر

مسکو

فرانسه

لندن

روسیه

واشنگتون

• د نړۍ د دوو مهمو ښارونو نومونه واخلي؟

• لوی ښارونه ولې د اهمیت وړ دي؟

• لوی ښارونه کومې آسانتیاوې لري؟

د څو لویو ښارونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

پنجم خبرگی

زموږ هېواد

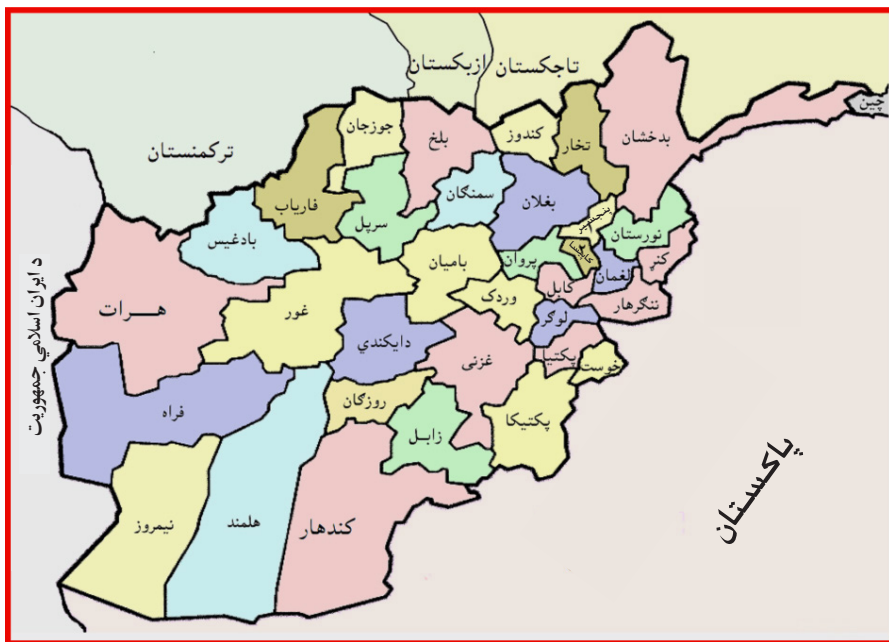
د خپرکي موخې

- خپل هېواد افغانستان به ښه وپېژني.
- ملي بیرغ به وپېژني.
- ترافیکي مقررات به زده کړي.
- د ژوند د چاپېریال په اړه به معلومات ترلاسه کړي.
- د ملي بیرغ رنگونه به تشریح کړای شي.
- د هېواد او ملي بیرغ سره به مینه پیدا کړي.
- د ژوند د چاپېریال په پاکوالي کې به زیار وباسي.

شلم لوست

زموږ هېواد افغانستان

پوښتنه: په نقشه کې څه وینی؟

افغانستان د ټولو افغانانو گډ کور دی، خلک یې په خپلو کې وروڼه او سره برابر دي، افغانستان یو غرنی هېواد دی. زیاتره غرونه یې په اوږو او ژمي کې له واورو ډک وي، له واورینو غرونو څخه سیندونه سرچینې اخلي چې ښه او ښکلې

هوایې مور ته رابخښلې ده. افغانستان پریمانه طبیعي کانونه او ذخیرې لري، لکه: اوسپنه، سره زر، سپین زر، نفت، گاز، د ډبروسکاره، مس او داسې نور. زموږ د هېواد سوېلي او شمال ختیځې سیمې ډېر ځنگلونه لري، زموږ هېواد د کرنې، بڼوالۍ او مالدارۍ لپاره مناسبه هوا او رڼې اوبه لري. زموږ په هېواد کې ډول ډول کورني او وحشي څاروي شته، مور له خپل هېواد سره مینه لرو د ورونو او خویندو په څېر یو له بل سره ژوند کوو، خپل حق او د نورو حق پیژنو او د هغو درناوی کوو. یو له بل سره لاس په لاس د خپل گران هېواد په ساتنه او پرمختگ کې زیار باسو.

فعالیت

په ډلو کې زموږ د گران هېواد افغانستان په اړه خبرې وکړئ.

څواب ورکړئ

- زموږ د هېواد کومه سیمه ډېر ځنگلونه لري؟
- زموږ په گران هېواد کې کوم ډول طبیعي کانونه او زېرمې شته؟
- د خپل گران هېواد د پرمختگ لپاره باید څه وکړو؟

کورنۍ ونډه

د خپل گران هېواد په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

ملي بيرغ

پوښتنه

تاسو په ملي بيرغ کې څه وينئ؟

هر هېواد يو بيرغ لري چې د ملي هويت نښه يې ده. زموږ د گران هېواد افغانستان ملي بيرغ، درې رنگه لري: تور، سور او زرغون چې له کينځ څخه نښي خواته په عمودي ډول يو د بل ترڅنگ په مساوي توگه ځای پرځای شوي دي. دا رنگونه زموږ د هېواد په تاريخ کې ځانگړی مفهوم لري.

- تور رنگ زموږ په هېواد کې د ښکېلا کگرو د تېري نښه ده.
- سور رنگ د هېواد د خپلواکۍ د لارې د شهيدانو د سرو وينو نښه ده.
- زرغون رنگ د سمسورتيا، خپلواکۍ او آبادۍ نښه ده.

د افغانستان د ملي بیرغ نښان له سپین رنگه محراب او منبر څخه عبارت دی، چې د ملي بیرغ په منځ کې حای لري، د محراب او منبر دواړه خواوې یې په دوو کوچنیو بیرغونو، د (لا اله الا الله محمد رسول الله) په سپیڅلې کلمې، الله اکبر او د لمر وړانګې چې د راختلو په حال کې لیدل کېږي ښکلی شوی دی. په لاندینۍ برخه کې یې د هېواد د خپلواکۍ نېټه (۱۲۹۸ لمریز) کال، د افغانستان نوم او په دوو څنډو یې د غنمو وړي را ټاو شوي دي. ملي بیرغ د هېواد د تاریخ په اوږدو کې زموږ د خلکو د ملي یووالي، خپلواکۍ او د ځمکنۍ بشپړتیا نښه ده.

موږ د خپل هېواد ملي بیرغ ته په درنه سترګه ګورو او د هغه ساتنه کوو.

په ډلو کې د ملي بیرغ د رنگونو په اړه خبرې وکړئ.

- د افغانستان د ملي بیرغ د رنگونو نومونه واخلي؟
- د بیرغ شین رنگ څه مفهوم لري؟ بیان یې کړئ.
- د افغانستان ملي نښان له څه شي څخه عبارت دی؟ واضح یې کړئ.

د خپل ګران هېواد بیرغ په خپلو کتابچو کې رسم او بیا یې رنگه کړئ.

دولتي ادارې

پوښتنه

ستاسو په آند! دولتي ادارې د کومو موخو لپاره جوړې شوي دي؟

هر هېواد د نظم راوستلو، خلکو ته د خدمت کولو، د اړیکو ټینګولو او د چارو د سرته رسولو لپاره، حکومت او ادارو ته اړتیا لري، چې دا ادارې د وزارتونو او ریاستونو په نامه یادېږي، لکه: د پوهنې، دفاع، کورنیو چارو، بهرنیو چارو، مخابراتو، د لوړو زده کړو، عدليې، ترانسپورت، عامې روغتیا، کرنې او داسې نور وزارتونه چې په بېلابېلو برخو کې د خلکو لپاره کار کوي.

وزارتونه او حکومتي مهمې ادارې د هېواد په پلازمېنه کې ځای لري.
د هر وزارت استازي په ولايتونو کې د رياست او په ولسواليو کې د مديريتونو تر
نامه لاندې کار کوي.

زده کوونکي دې په ډلو کې د دولتي ادارو په اړه خبرې وکړي او بيا دې د هغو ادارو په
نومونو چې پوهېږي بيان کړي.

- هر دولت د ښه نظم راوستلو لپاره څه شي ته اړتيا لري؟
- د هر وزارت نماينده گي په ولاياتو او ولسواليو کې تر کوم نامه لاندې کار کوي؟
- دولتي ادارې څرنگه کولای شي چې خپلو هېوادوالو ته د ښه خدمت کولو جوگه شي؟

د څو وزارتونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

ترافيکي مقررات

پوښتنه

څه فکر کوئ چې په ښار کې د خلکو او وسايطو د تگ را تگ لپاره څه شي ته اړتيا ده؟

په ښار کې د ترانسپورتي وسايطو او لارو يو د تگ او راتگ د تنظيم لپاره ترافيکي قواعد او مقررات شته، د ترافيکي مقرراتو رعایتول د تگ او راتگ د آسانتياوو، د ترافيکي پېښو او گڼې گوني د مخنيوي لامل گرځي.

له واټونو څخه د تېرېدو په وخت کې باید ترافیکي نښو، اشارو او د ترافیک د پولیس لارښوونو ته پاملرنه او د هغه مراعات و شي. په واټونو کې ترافیکي څراغونه شته چې درې رنگه لري. شین څراغ د حرکت او له واټ څخه د تېرېدو، ژېړ څراغ، د حرکت لپاره د چمتووالي او سور څراغ د درېدو اشاره ده. پلي کسان باید د تگ او راتگ په مهال له پیاده لارو څخه استفاده وکړي، ترڅو د ترافیکي پېښو څخه وژغورل شي.

یوزده کوونکی دې د ښوونکي په مرسته په ټولګي کې د ترافیکي څراغونو په پام کې نیولو سره له واټ څخه تېرېدل عملي کړي.

- د دې لپاره چې ترافیکي پېښه منځته را نشي څه باید وکړو؟
- شین څراغ د څه شي نښه ده؟
- ترافیکي څراغونه کوم رنگونه لري؟

د ترافیکي اشارو زېړ، سور او شین رنگ د څه شي نښې دي؟ په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

د چاپېريال ساتنه

پوښتنه

ستاسو په فکر! ونې او ځنگلونه د ژوندانه چاپېريال ته څه گټې رسوي؟

پاک او سمسور چاپېريال

په ښارونو کې د وگړو او اوسېدونکو زياتوالی د اوبو، خوراکي او د سون د توکو (موادو) د ډېر لگښت او په چاپېريال کې د خړو انبارېدل د بېلابېلو ناروغيو لامل گرځي، د ښار صفایي او پاکوالي د ښاروالۍ دنده ده، خو دا داسې ستونزه ده، چې د ښار په ټولو اوسېدونکو پورې هم اړه

لري؛ له دې امله هر څوک چې په بناړونو کې ژوند کوي باید د خپل بناړ په پاکوالي او سمسورتيا کې د بناړوالۍ سره په مرسته کې فعاله برخه واخلي. مور باید د چاپېريال په ساتنه کې لاندې لارښوونې په پام کې ونيسو:

- هر کال نيالگي کينوو او چاپېريال پاک وساتو.
- خځلي او کثافات په خپل ټاکلي حای (کثافات دانۍ) کې واچوو.
- د ونو او پارکونو ساتنه وکړو او له ماتولو څخه يې ډډه وکړو.
- په ويالو، لښتيو، پارکونو او سرکونو کې کثافات وانه چوو.
- د خپل کور يا د بل چا د کور مخې ته کثافات او خځلي وانه چوو، بايد ټاکلي حای ته يې ورسوو.

په ډلو کې د چاپېريال د سمسورتيا په اړه خبرې وکړئ.

- د چاپېريال په ساتنې کې بناړوالي څه دنده لري؟
- مور څنگه کولای شو چې خپل چاپېريال پاک وساتو؟
- ناپاک چاپېريال د انسانانو په ژوند کې څه اغېزې لري؟

زده کوونکي دې د پاک چاپېريال د گټو په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکي.

شپږم څپرکی

څلور خواوې

د څپرکي موخي

- د څلورو اصلي خواوو سره به بلد شي.
- د څلورو اصلي او فرعي خواوو توپير به وکړای شي.
- نقشه او د نقشي څلور خواوې به بيان کړای شي.
- د افغانستان څلور خواوې به په نقشه کې وښودلای شي.

پنځه ويشتم لوست

څلور اصلي خواوې

پوښتنې:

- ستاسو په آند! په دغه انځور کې څه ليدل کېږي؟

- څه فکر کوئ، زموږ په هېواد کې قبله کوم لوري ته واقع ده؟

لمر هره ورځ له يوې خوا څخه راڅپږي او بلې خواته پرېوزي. پخوا انسانانو د څلورو خواوو د پېژندلو لپاره د لمر له راختلو او پرېوتلو څخه گټه اخيستله.

د لمر د راختلو خوا (لوري) د ختيځ

(شرق) او د لمر پرېوتلو لوري ته لوېديځ

(غرب) وايي. که موږ د لمر پرېوتو خوا

ته داسې ودرېږو، چې شامو د لمر خاته

خواته وي، په دې صورت کې به زموږ

ښي خوا ته شمال او کيڼې خوا ته به

مو سويل وي. دا څلور خواوې چې

موږ يې نومونه واخيستل، د څلورو

اصلي خواوو په نامه يادېږي. څلور

شمال

خواوې د قطب نما او مقناطيسي ميلې په واسطه هم ټاکلای شو.

یوزده کوونکی دې خپل مخ قبلي خوا ته وگرځوي او څلور اصلي خواوې دې په تمثيل سره عملي بيان کړي.

۱. د څلورو اصلي خواوو نومونه واخلي؟
۲. انسانان د څلورو لورو د پېژندلو لپاره له کومې طريقې څخه گټه اخلي؟
۳. که تاسې مخ په لمړخاته ودرېږئ، ستاسو مخ، شا، نبي او کين لاس ته به کوم لوري واقع وي؟

څلور اصلي خواوې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

څلور فرعي خواوې

پوښتنه

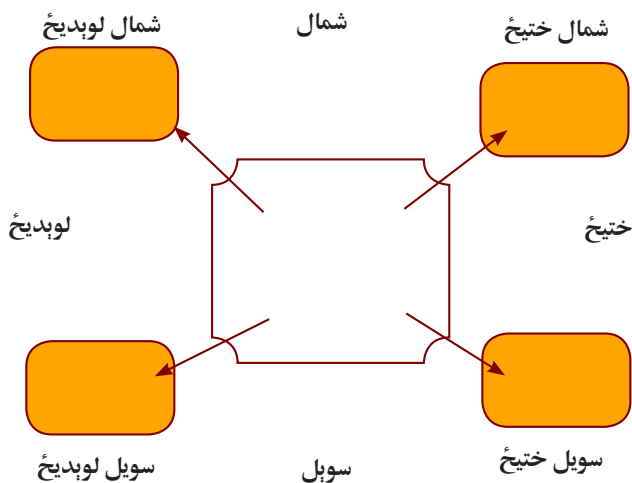
ويلاى شئ چې د کوټې څلور گوټونه (کونجونه) کوم لوري رانښيي؟

څلور اصلي او فرعي خواوې

فرعي لوری	اصلي لوری	فرعي لوری
اصلي لوری		اصلي لوری
فرعي لوری	اصلي لوری	فرعي لوری

ختیځ، لوېدیځ، شمال او سوېل خوا وو ته اصلي لوري وايي. فرعي لوري د دوو اصلي لورو په منځ کې پراته دی. یعنې هغه لوری چې د شمال او ختیځ په منځ کې پروت دي، د شمال ختیځ په نوم او هغه لوری چې د شمال او لوېدیځ په منځ کې پروت دی، د شمال لوېدیځ په نوم یادېږي، هغه لوری چې د سوېل او ختیځ په منځ کې واقع دی، د سوېل ختیځ په نامه او هغه لوری چې د سوېل او لوېدیځ په منځ کې پروت دی د سوېل لوېدیځ په نوم یادېږي.

مور د قبلي، لارو او د ځایونو د پیدا کولو لپاره له څلورو اصلي او فرعي لورو څخه گټه اخلو.

- د لاندې جملو تش ځايونه په مناسبو کلمو په خپلو کتابچو کې پشپړ کړئ:
- د شمال او ختيځ منځ ته وايي.
 - د ختيځ او سويل منځ ته وايي.
 - د شمال او لوېديځ منځ ته وايي.
 - د سويل او لوېديځ منځ ته وايي.

- د څلورو فرعي خواوو نومونه واخلي؟
- د ختيځ او سويل په منځ کې کوم فرعي لوري پروت دی؟
- د شمال او لوېديځ په منځ کې کوم فرعي لوري پروت دی؟

۱- ستاسو د کورونو په فرعي لورو کې کوم ځايونه پراته دي، په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

نقشه او د هغې څلور خواوې

پوښتنه

نقشې ته وگورئ او د هغې څلور خواوې په نښه کړئ؟

نقشه داسې وسيله ده، چې د هغې په واسطه د ځمکې د مخ د هېوادونو او مختلفو سيمو په اړه معلومات لاس ته راوړو. جغرافيايي نقشه مور ته د وچو، د سمندرونو، غرونو، سيندونو، ځنگلونو، ښارونو او نورو موقعيت رانښيي. نقشه ډېر ډولونه لري، لکه: طبيعي نقشه، سياسي نقشه او نور.

هغه نقشه چې غرونه اوسيندونه په کې ښودل شوي وي، د طبيعي نقشې په نامه يادېږي. هغه نقشه چې ولايتونه، ښارونه، پلازمېنې، بندرونه، گډې پولې او هېوادونه په کې ښودل شوي وي، د سياسي نقشې په نامه يادېږي. په نقشو کې داسې نښې

کارول کپري چې مور ته بېلابېل جغرافيايي مهم ځایونه او موخې راښيي.
په ټولو نقشو کې چې ستاسې په کتاب کې دي او یا د ټولګي په دیوال پورې خړول شوي دي، پورته یې د شمال خوا، ښکته لوري ته سویل، ښي لاس ته د ختیځ

د غره نښه

لوری او کین لاس ته مو د لوېدیځ لوری پروت دی.

د سیندونو نښه

د څلورو اصلي او فرعي خواوو په مرسته کولای شو چې د هېوادونو څلور خواوې معلومې کړو.

د ښار نښه

د پلازمېنه (پایتخت) نښه

په خپلو ډلو کې د نقشي له مخې د جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو سره په خپلو کتابچو کې ډک کړئ.

د افغانستان لوېدیځ ته () موقعیت لري. د افغانستان شمال ته د () () او () جمهوریتونه پراته دي. د چین د خلکو جمهوریت زموږ د هېواد خواته پروت دی.

- هره نقشه څو خواوې لري؟ نومونه یې واخلي.
- د نقشي پرمخ څلور خواوې یا لوري څرنگه موندلای شئ؟
- د نقشي پرمخ اصلي او فرعي لوري وښئ؟

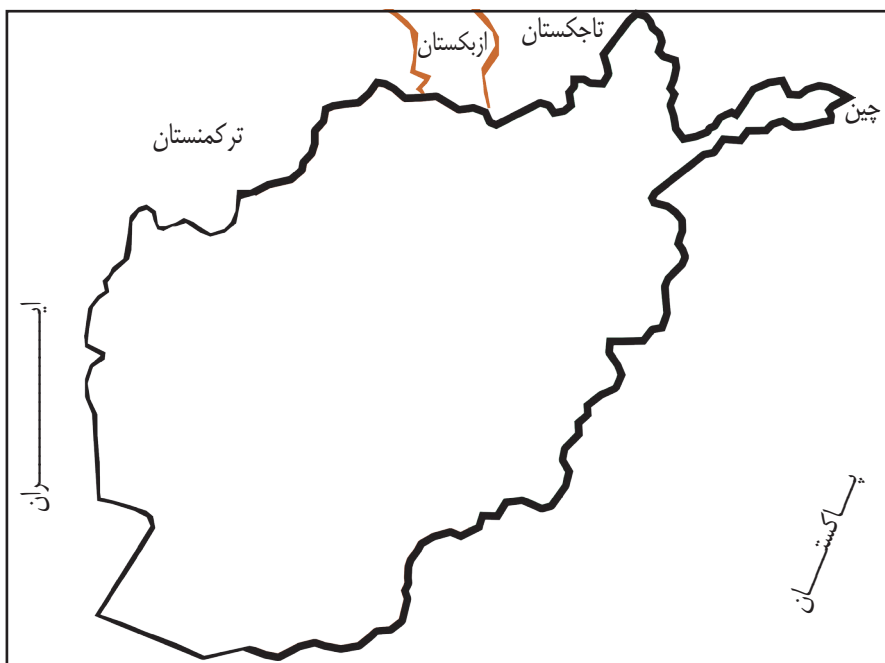

د افغانستان څلور خواوې د نقشي له مخې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د افغانستان څلور خواوې

پوښتنه

څه فکر کوئ، د افغانستان څلورو خواوو ته کوم هېوادونه پراته دي؟

زموږ هېواد افغانستان د آسیا د لویې وچې په سوېل کې پروت دی، زموږ هېواد سمندر ته لاره نه لري، څلورو خواوو ته یې وچه ده. زموږ د هېواد شمالي ګاونډیان د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان جمهوریتونه دي. لوېدیځ ته مو د ایران اسلامي جمهوریت پروت دی. د سوېل او ختیځ پولې یې د پاکستان اسلامي جمهوریت سره د ډیورنډ د تحميلي کرښې په واسطه په نښه شوې دي چې د افغانستان خلک یې په رسمیت نه پېژني. زموږ هېواد په شمال ختیځه

څنډه کې د چین له جمهوریت سره نښتی دی.
 زموږ هېواد د آسیا په لویه وچه کې د خپل موقعیت له مخې ځانگړی اهمیت
 لري او د یوه پله په څېر د مرکزي آسیا هېوادونه د سویلې آسیا سره نښلوي.

په خپلو کتابچو کې مو د ښي لوري هېوادونه د کښې خوا له اړوندو جملو سره
 ونښلوئ.

۱- د ازبکستان جمهوریت	۱- زموږ د هېواد په شمال ختیځ کې پروت دی.
۲- د ایران اسلامي جمهوریت	۲- زموږ د هېواد په شمال کې پروت دی.
۳- د چین د خلکو جمهوریت	۳- زموږ د هېواد په لوېدیځ کې پروت دی.

- ۱- افغانستان د آسیا د لویې وچې په کومه برخه کې پروت دی؟
 - الف- شمال
 - ب- ختیځ
 - ج- سوېل
 - د- افغانستان د گاونډیو هېوادونو نومونه واخلي؟
- ۲- د افغانستان د گاونډیو هېوادونو نومونه واخلي؟
- ۳- د چین هېواد زموږ د هېواد کوم لوري ته پروت دی؟

د افغانستان نقشه په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او په هغې کې د گاونډیو هېوادونو موقعیت
 په نښه کړئ.

اووم خپرکی: زموږ د هېواد اداري وېش

د خپرکي موخې:

- د افغانستان له اداري وېش سره به بلد شي.
- د افغانستان دين، ژبې او نفوس په اړه به معلومات ترلاسه کړي.
- د هېواد د مشهورو غرونو نومونه بيان کړای شي.
- د هېواد مشهور سيندونه به په نقشه کې وښودلای شي.

نهه ويستم لوست

زموږ د هېواد اداري وېش

پوښتنه: کله مو فکر کړی دی، چې افغانستان څو ولايتونه لري؟

زموږ د هېواد د ولايتونو نقشه

زموږ گران هېواد افغانستان د اداري وېش له مخې په ۳۴ ولايتونو وېشل شوی دی. هر ولايت د والي له خوا اداره کېږي. والي د ولايت واکمن دی. چې دولتي کارونه د قانون په رڼا کې د هغه تر نظر لاندې اجرا کېږي. هر ولايت

په ولسواليو وېشل شوی دی. ولسوالي د ولسوالانو له خوا اداره کېږي. زموږ د هېواد مشهور ولایتونه له: کابل، هرات، کندهار، بلخ، کندز، ننگرهار، غزني او هلمند څخه عبارت دي. د افغانستان له لویو ښارونو څخه یو هم د کابل ښار دی چې د گران هېواد پلازمېنه ده. جمهوري ریاست، ملی شورا، ستره محکمه، وزارتونه، لوی علمي او فرهنگي مرکزونه په پلازمېنې کې موقعیت لري.

زده کوونکي دې په پنځو ډلو ووېشل شي. هره ډله دې د هېواد د شمال، سوېل، ختیځ، لوېدیځ او مرکزي ولایتونو نومونه واخلي او د نقشي پر مخ دې نورو ته وښيي.

- ۱- افغانستان څو ولایتونه لري؟
- ۲- ولایتونه د چا له خوا اداره کېږي؟
- ۳- د افغانستان د پلازمېنې نوم څه دی؟ هغه د نقشي پر مخ وښيي؟

د افغانستان نقشه رسم کړئ او بیا پکې د کابل، کندهار، مزار شریف، هرات، ننگرهار، پکتیا او هغه ولایت چې تاسو په کې اوسېږئ په نښه کړئ.

د افغانستان دين، ژبه او نفوس

پوښتنې

- په لاندي انځور کې څه ويني؟

- ستاسو په آند! د افغانستان خلک په کومو ژبو خبرې کوي؟

د افغانستان د خلکو دين اسلام دی. د اسلام سپيڅلی دين د مسلمانانو د دريم خليفه، حضرت عثمان (رضي الله عنه) په مهال افغانستان ته راوړسېد او زموږ خلک، پرې مشرف شول. له مسلمانانو سر بېره يولړ شمېر هندوان او سکهان هم زموږ د هېواد اوسېدونکي او د نفوس يوه برخه ده. په افغانستان کې له دېرشو څخه زياتې ژبې شته، چې زموږ د هېواد په بېلا، بېلو سيمو کې پرې خلک خبرې کوي؛ له هغې جملې څخه پښتو او دري د دولت رسمي

ژبې دي. ازبکي، ترکمني، پشه يي، بلوخي، نورستاني، پاميري او گجري ژبې هم د هېواد په هغو ځايونو کې چې زيات شمېر وگړي پرې خبرې کوي، د دريمو رسمي ژبو په توگه منل شوي دي.

د افغانستان د وگړو شمېر شاوخوا (۳۰) ميليونه اټکل شوی دی. د افغانستان خلک مسلمانان، په خپلو کې وروڼه او سره برابر دي.

په ډلو کې د افغانستان د خلکو د دين او ژبو په اړه خبرې وکړئ.

۱- زمور د هېواد د ځينو ژبو نومونه واخلي؟

۲- د افغانستان د خلکو د نفوس په اړه څه پوهېږئ؟

۳- زمور د گران هېواد خلک څه وخت د اسلام په دين مشرف شول؟

د افغانستان د خلکو د دين او ژبو په اړه څو کړنې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د افغانستان غرونه

پوښتنه

ستاسو په فکر، په افغانستان کې د غرونو شتون څه اهمیت لري؟

افغانستان یو غرنی هېواد دی، چې د مساحت $\frac{1}{3}$ برخه یې لوړو او دنگو غرونو نیولې ده. دا غرونه زیاتره په مرکزي ختیځ او د هېواد په شمال ختیځو سیمو کې پراته دي. په دې سیمو کې اقلیم سوړ وي او زیات وختونه په کې واوره اورېږي. زموږ د گران هېواد د مشهورو غرونو لړۍ له: هندوکش، بابا غر، سپین غر، تورغر، او داسې نورو څخه عبارت دي.

په هغو غرنیو سیمو کې چې د غرونو، ځمکې او واورو نښوېدل او د سېلابونو
خطرونه پکې موجود وي باید د اوسیدو ځای غوره نه کړو او د خطر د سیمو په
مخ کې نیالگي کینوو.

په خپلو ډلو کې د غرونو د اهمیت په اړه خبرې وکړئ.

- ۱- په یوې سیمې کې د غرونو شتون څه اهمیت لري؟
- ۲- په غرونو کې واورې د څه شي لامل ګرځي؟
- ۳- زموږ د هېواد څوومه برخه غرونو نیولې ده؟

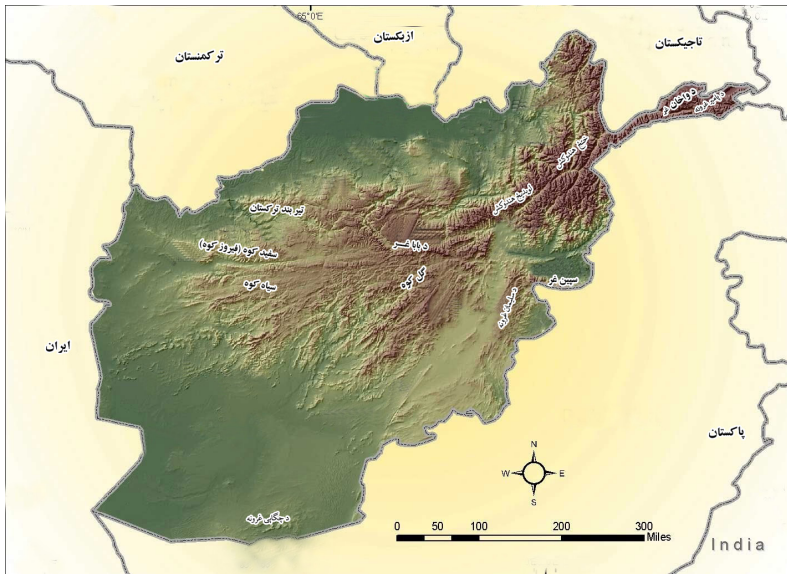

د غرونو د اهمیت په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې ولیکئ.

د افغانستان مشهور غرونه

پوښتنه

ستاسو په آند، د افغانستان کوم غرونه مشهور دي؟

د هندوکش د غرونو لړۍ

دغه غر د هېواد له مشهورو او لویو غرونو څخه شمېرل کېږي چې له شمال ختیځ څخه سوېل لوېدیځ ته غځېدلی او په لوېدیځ هندوکش او ختیځ هندوکش وېشل شوی دی. د سالنگ لویه لار چې د هېواد شمالي سیمې له سوېل سره نښلوي، د همدې غرونو د لړیو په منځ کې تېرېږي.

د بابا غر

دا غر زموږ د هېواد په مرکزي برخو کې پروت دی او له ختیځ څخه لوېدیځ ته غځېدلی دی.

سپين غر

د غرونو دا لړۍ د هېواد په ختيځ کې پرته ده، چې له ختيځ څخه د لوېديځ په لور غځېدلې ده. شمالي او جنوبي لمنې يې په لويو او گڼو ځنگلونو پوښل شوي دي. په پورتنیو غرونو سربېره افغانستان نور مشهور غرونه هم لري چې له: فيروز کوه، سپاه کوه، سلېمان غر، د ترکستان تيربند او داسې نورو څخه عبارت دي.

د افغانستان د مشهورو غرونو نومونه واخلي او په نقشه کې يې وښیئ.

- ۱- د هندوکش د غرونو لړۍ د افغانستان په کومه برخه کې پرته ده او کومه مشهوره لار له هغه څخه تېرېږي؟
- ۲- د بابا غر په کوم ځای کې پروت دی او له کومه پلوه اهمیت لري؟
- ۳- سپين غر د څه شي له امله اهمیت لري؟

د خپلې سيمې د غرونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د افغانستان سیندونه

پوښتنه

څه فکر کوئ، سیندونه څه ډول منځته راځي؟

افغانستان د جغرافیایي موقعیت له پلوه چې له سمندرونو څخه لېرې پروت دی. زموږ په هېواد کې اورښت یوازې د ژمي په موسم او د پسرلي په لومړیو وختونو کې کېږي. او د هېواد په لوړو او غرنیو سیمو کې زېرمه کېږي او دکال په اوږدو کې په تیره بیا د اوږي په موسم کې د اوبو لویې سرچینې جوړوي او سیندونه منځته راوړي.

له دې امله زموږ د سيندونو اوبه د پسرلي په موسم كې ډېرې وي. زموږ د هېواد مشهور سيندونه له: آمو، هلمند، كابل، هريرود، مرغاب، كونړ او داسې نورو څخه عبارت دي. د هېواد د سيندونو له اوبو څخه د کرنې، برېښنا، د ژرندو د گرځيدلو، كب نيولو او نورو برخو كې گټه اخيستل كېږي.

زموږ د هېواد اوبه د دښتو په خړوبولو د برېښنا د بندونو په جوړولو، د كبانو د روزنې د پروژو او د ژوند د چاپېريال په سمسورتيا كې ډېرې آسانتياوې رامنځته كوي. د يادونې وړ ده چې په خورونو او هغو حايونو كې چې د سيلابونو خطر وي د اوسېدلو حاي غوره نه كړو او د سيلابونو په مهال حان خوندي سيموته ورسوو.

په خپلو ډلو كې د هېواد د سيندونو د اهميت او گټو په اړه خبرې وكړئ.

لاندي جملې په خپلو كتابچو كې پوره كړئ

- ۱- سيندونه د خلكو د اړتياوو په پوره كولو كې ډېر..... لري.
- ۲- د سيندونو له اوبو څخه سر بېره د (.....) كې گټه اخيستل كېږي.

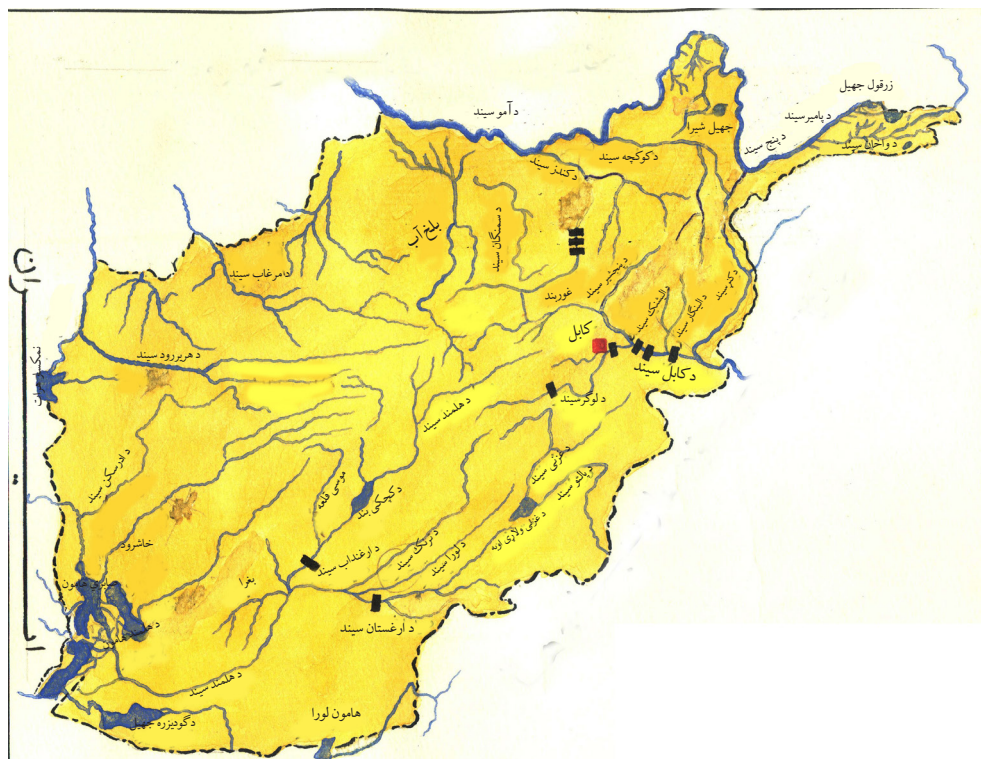

د سيندونو د اهميت او گټو په اړه څو كرنسې خپلو كتابچو كې وليكئ.

د افغانستان مشهور سیندونه

پوښتنه

ستاسو په آند، زموږ د هېواد د سیندونو له اوبو څخه سمه ګټه ترلاسه شوې ده؟

د آمو سیند

د کوچني پامير د زرقول جهيل له سيمې څخه سرچينه اخلي. د افغانستان له پولو څخه تېرېږي او د ارال په سمندرګي کې توبېږي. دا سیند له افغانستان سره د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان د هېوادونو ترمنځ ګډ سرحد جوړوي. د کوچني او کنډز سیندونه د هغه له مرستيالانو څخه شمېرل کېږي. د هلمند سیند: د هلمند سیند د هېواد له لویو او اوږدو سیندونو څخه دی چې د پغمان له غره څخه سرچينه اخلي. د کجکي د برېښنا بند پر دې سیند جوړ شوی

دی، چې په زرگونو جریبه حمکه خروبوي او په پای کې د هلمند په هامون کې توپيري. د ارغنداب سیند د هغه له مرستیالانو څخه دی.

د هریرود سیند: دغه سیند د بابا د غره له لوېدیځ څخه سرچینه اخلي. له ختیځ څخه د لوېدیځ په لور بهيري. د هرات ولایت د حمکو له خروبولو څخه وروسته له هغه ولایت څخه تېري او د افغانستان او ایران ترمنځ طبيعي پوله جوړوي.

د کابل سیند: د پغمان له غره څخه سرچینه اخلي او له لوېدیځ څخه ختیځ لورته بهيري. کله چې د کابل له ښار څخه تېر شي د لوگر، پنجشېر، لغمان (د ایشنگ، الینگار) او د کونړ سیندونه ورسره گډيري چې په پای کې په اټک کې د سند له سیند سره گډيري. د دې سیند په اور. دوکې د ماهیپر، نغلو، سروبي او درونټې د برېښنا بندونه جوړ شوي دي چې د دې له اوبو څخه د خروبولو او له برېښنا څخه یې په کابل، ننگرهار او لغمان کې گټې اخېستل کېږي.

زده کوونکي دې په ډلو کې د نقشي له مخې د یوه سیند په اړه خبرې وکړي.

- ۱- د هلمند سیند له کوم غره څخه سرچینه اخلي او په پای کې چیرته توپيري؟
- ۲- د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي او چیرته توپيري؟
- ۳- د هغو بندونو نومونه واخلي، چې د کابل پر سیند باندې جوړ شوي دي.

د خپل ولایت د سیندونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ او ووايست چې د کال په کوم موسم کې یې اوبه ډېرې وي.

اتم څپرکی

ژمنو ژبړی

د څپرکي موخې

- د نړۍ له وچو سره به پېژندگلوي ومومي.
- د آسيا او اروپا وچې به وپېژني.
- د آسيا او امريکا وچې به د نقشې پرمخ وښودلای شي.
- د آسټراليا او انټارکټيکا لويې وچې به د اقليم له پلوه يو د بل سره پرتله کړای شي.
- هند سمندر ته تر ټولو نژدې هېوادونه به په نقشه کې وښودلای شي.
- د دې څپرکي له لوستونو سره به ډېره مينه پيدا کړي.

پنځه دېرشم لوست

لويې وچې (قارې)

پوښتنه: ستاسو په آند، لويه وچه (براعظم) څه ته ويل کېږي؟

د ځمکې د کرې زياتره برخه اوبو نیولې ده او لږه برخه يې وچه ده. لويې وچې د قارې (براعظم) په نوم يادېږي چې د ځمکې پرمخ د هغوی شمېر شپږو ته رسېږي. په هره لويه وچه کې يو شمېر لوی او کوچني هېوادونه پراته دي. لويې وچې له آسيا، امريکا، افریقا، اروپا، آسټراليا - اوکيانوسيه او انټارکټيکا څخه عبارت

دي. د انتاركتيكا له لويې وچې څخه پرته چې ډېره سره ده، د نړۍ نورې وچې
د اوسيدو او د انسانانو د استوگنې حايونه دي.
زموږ گران هېواد افغانستان، چې خوزره کلن فرهنگي او مدني تاريخ لري،
د آسيا د لويې وچې په سوېل کې پروت دی.

په ډلو کې د نقشي له مخې د نړۍ لويې وچې ونيئ.

سم ځواب غوره کړئ

۱- زموږ هېواد په کومه لويه وچه کې پروت دی؟

الف: امريکا

ب: آسيا

ج: افريقا

د: اروپا

۲- انسانان په کومه لويه وچه کې په عادي توگه ژوند نشي کولای؟

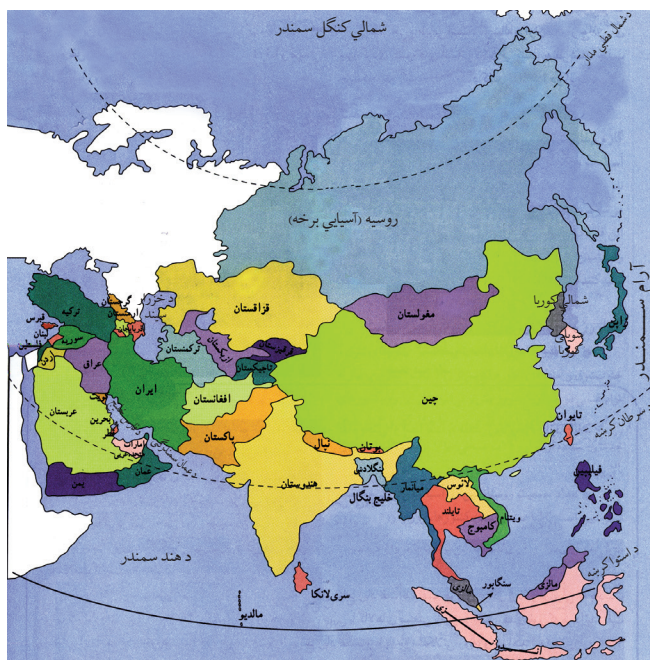

د درسي کتاب له نقشي څخه په گټې اخيستو، له لويو څخه د کوچنيو په لور په ترتيب سره د
نړۍ د شپږو وچو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ

د آسیا وچه

پوښتنه

څه فکر کوئ، په نړۍ کې ترټولو لویه او له نفوس څخه ډکه لویه وچه کومه ده؟

د آسیا سیاسي نقشه

د نفوس او مساحت د زیاتوالي له پلوه د آسیا لویه وچه د نړۍ له لویو وچو څخه ده. د آسیا لویه وچه د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، له ختیځ څخه په بحر الکاھل، له سوېل څخه د هند په سمندر او له لوېدیځ څخه د اروپا په لویې وچې پورې نښتې ده. د آسیا لویه وچه له دريو خواوو څخه اوبوته او له یوې خوا وچې ته لاره لري. اقلیم یې په بېلا بېلو ځایونو کې یو له بل سره توپیر لري، د بېلګې په توګه: هغه سیمې چې شمالي قطب ته نژدې دي، اقلیم یې سوړ او سویلي برخې یې تود اقلیم لري او نورې پاتې سیمې یې معتدل اقلیم لري. د

نړۍ ډېر جگ غرونه يعنې هماليا په دې لويې وچې کې موقعيت لري او مشهور سيندونه يې: آمو، گنگا، او سند دي.

د آسيا لويه وچه د بشري تمدنونو زانگو ده او د نړۍ د نفوسو څخه ډک هېوادونه، لکه: (چين او هند) په دې لويې وچې کې پراته دي. د دې لويې وچې خلک بېلابېل نژادونه، ژبې او دينونه لري، زيات شمېر مسلمانان د آسيا په لويه وچه کې ژوند کوي. د آسيا په لويه وچه کې ۴۶ خپلواک هېوادونه موجود دي، لکه: افغانستان، سعودي عربستان، هند، ايران، جاپان، چين، پاکستان، ترکيه، روسيه او نور. د مسلمانانو مقدس ښارونه، لکه: مکه معظمه، مدينه منوره او بيت المقدس په دې لويې وچې کې پراته دي.

زده کوونکي دې په ډلو کې د آسيا د لويې وچې په اړه خبرې وکړي.

- د نړۍ نقشي ته وگورئ او د لاندېنيز جملو تش ځايونه په خپلو کتابچو کې ډک کړئ.
- ۱- د آسيا لويه وچه د سوېل له خوا په سمندر او د ختيځ له خوا د سمندر، د شمال له خوا په او د لوېديځ له خوا په نښتې ده.
- ۲- د آسيا د څو هېوادونو نومونه واخلي؟
- ۳- د آسيا په لويه وچه کې اقليم (آب او هوا) څرنگه دي؟

د خپل کتاب د نقشي په مرسته د يو څو لويو آسايي هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ او په ټولگي کې يې نومونه واخلي.

د اروپا وچه

پوښتنه

څه فکر کوئ، د اروپا لويه وچه د آسيا د لويې وچې په کومه خوا کې پرته ده؟

د اروپا لويه وچه د آسيا د لويې وچې سره نښتې ده؛ له دې امله ځينې جغرافيه پوهان دواړه لويې وچې د يوريشيا په نوم يادوي.

اروپا د شمال له خوا په شمالي منجمد سمندر، د ختيځ له خوا د آسيا د لويې وچې، د سهيل له خوا د مديترانې سمندرگي او د لوېديځ له خوا د اطلس له سمندر سره نښتې ده.

د اروپا د لویې وچې زیاتره برخې په معتدله اقلیمي سیمه کې پرتې دي او ډېرې برخې یې ښه اقلیم لري.

د آلپ او پیرینه غرونه د هغې له نامتو غرونو څخه دي. د دې غرونو په منځ کې ښکلي ځړوبي او له اوبو څخه ډک سیندونه شته چې ورباندې لوی بندونه جوړشوي دي او له برېښنا څخه یې په صنعت او له اوبو څخه یې په کرنه کې کار اخیستل کېږي. د اروپا مشهور سیندونه د دانیوب او وولگا سیندونه دي.

اروپا کوچنۍ وچه ده؛ خو ډېر نفوس او معتدل اقلیم لري. په دې وچه کې علم، تکنالوجۍ او صنعت ډېر پرمختګ کړی دی. د اروپا په لویه وچه کې ۴۴ هېوادونه شتون لري، لکه: آلمان، فرانسه، انگلستان، هالینډ، ایتالیا، یونان ... او نور.

زده کوونکي دې په ډلو کې د اروپا د لویې وچې په اړه خبرې وکړي.

۱- ځینې جغرافیه پوهان د اروپا او آسیا لویې وچې په کوم نوم یادوي؟

۲- د اروپا د وچې ختیځ پلو ته کومه وچه پرته ده؟

۳- د اروپا د دریو هېوادونو نومونه واخلي؟

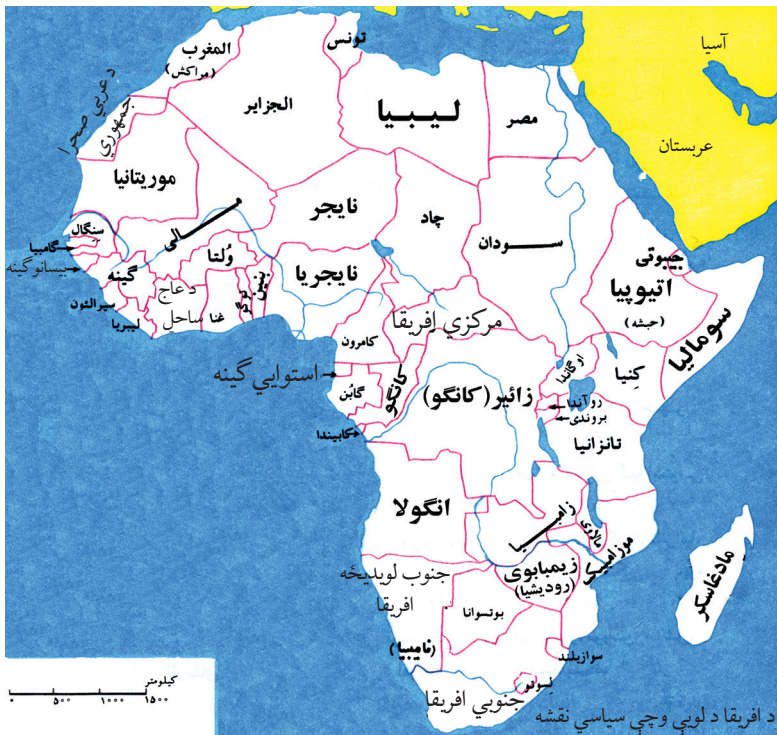

د نقشي له مخې د اروپا د لسو هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د افریقا وچه

پوښتنه

څه فکر کوئ، د افریقا لویه وچه د آسیا د لویې وچې کومې خواته پرته ده؟

د افریقا وچه د آسیا د وچې جنوب لوېدیځ خواته پرته ده. دا وچه له آسیا څخه د سره سمندرګي په واسطه بېله شوې ده. د افریقا د براعظم شمال خواته د مدیترانې سمندرګي، ختیځ خواته یې د هند سمندر، لوېدیځ لورته یې د اطلس سمندر او سویل خواته یې د هند او اطلس سمندر ګډې اوبه واقع دي. دا وچه د لویوالي له پلوه د آسیا او امریکا له وچو څخه وروسته لویه وچه ده. د دې وچې زیاتې برخې توده هوا لري. هغه خلک چې په افریقا کې ژوند کوي زیاتره تور پوستي دي؛

څرنګه چې د افریقا وچه د مکې معظمې لوېدیځ خواته نژدې پرته ده؛ له دې کبله د اسلام دین ډېر ژر په دې لویه وچه کې خپور شو. اوس مهال زیات اسلامي هېوادونه په دې وچه کې واقع دي. نامتو غریبي د اطلس غردی چې د افریقا په شمال لوېدیځ کې پروت دی، لوی سیندونه یې د نیل او کانګو سیندونه دي. او همدارنګه د نړۍ لوی ریګستانونه چې د صحراي اعظم په نامه یادېږي هم په دې لویه وچه کې پراته دي. په دې لویه وچه ۵۵ خپلواک هېوادونه شته، لکه: مصر، لیبیا، الجزایر، ایتوپي، المغرب، نایجریا او داسې نور.

زده کوونکي دې په ډلو کې د نقشي له مخې د افریقا د شمال او ختیځ هېوادونو نومونه واخلي.

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې پوره کړئ:

- ۱- د افریقا لویه وچه د () په واسطه له آسیا څخه بېله شوې ده.
- ۲- د افریقا د لویې وچې شمال خواته () پروت دی.
- ۳- د افریقا د څو هېوادونو نومونه واخلي؟

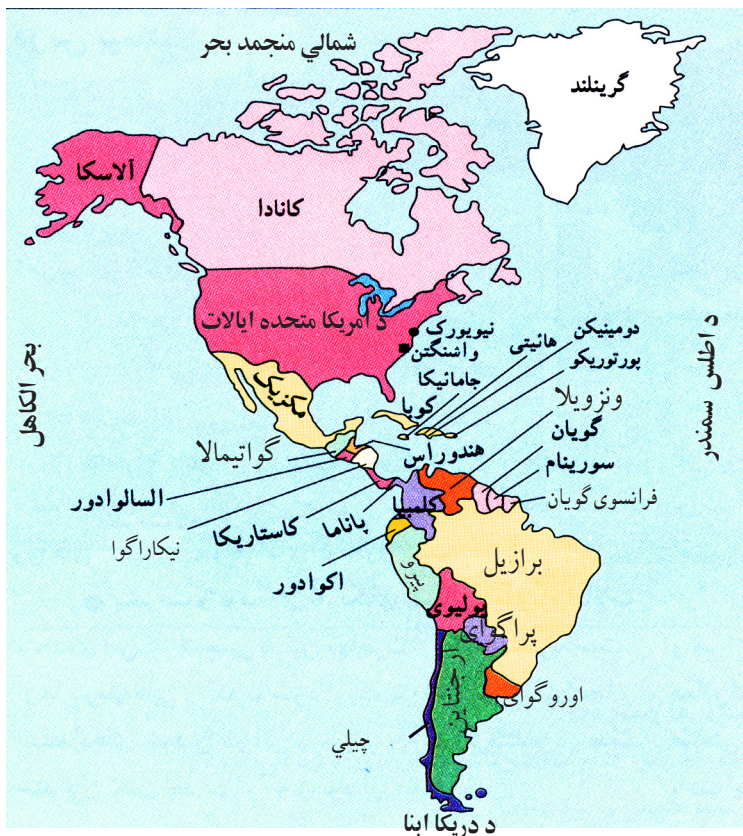

د افریقا نقشه په ځیر وګورئ د هغې څلور خواوې او د هېوادونو موقعیت یې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د امریکا وچه

پوښتنه

ستاسو په آند، د امریکا لویه وچه له څو برخو څخه جوړه شوې ده؟

د امریکا لویه وچه چې له آسیا څخه وروسته د نړۍ لویه وچه ده دا لویه وچه د کرسټوف کولمبوس په نامه یوه سپري چې په ۱۴۹۲ میلادي کال کې د هندوستان په لټه کې و، په ناڅاپي توګه د امریکا څنډو ته ورسېد او امریکایي کشف کړه. د امریکا لویه وچه د ختیځ له لوري د اطلس له سمندر، د لوېدیځ له لوري د آرام

سمندر (بحر الکاھل)، د شمال له لوري د شمالي کنگل سمندر او د سويل له لوري د اطلس او آرام سمندرونو له گډو اوبو سره نښتي ده. د شمالي امريکا لوی غرونه د راکي او په جنوبي امريکا کې د انديز د غرونو په نامه ياديږي. د امريکا د لويې وچې سيندونه په شمالي امريکا کې د مسي سپي سيند او په جنوبي امريکا کې د امازون سيند دی.

دا قاره په دريو شمالي، مرکزي او جنوبي برخو وېشل شوې ده چې ۳۵ خپلواک هېوادونه لري. په شمالي امريکا کې دوه لوی هېوادونه کاناډا او د امريکا متحده ايالتونه پراته دي.

د مرکزي امريکا ډېر مهم هېوادونه مکسيکو، نیکاراگوا او پانامه دي. د سويلي امريکا ډېر مهم هېوادونه: برازيل، ارجنټاين، چيلي او پيرو دي.

زده کوونکي دې په ډلو کې د نقشي له مخې د امريکا د لويې وچې څلور خواوې او د هنې ځينې مهم هېوادونه په نښه کړي.

- ۱- د امريکې لويه وچه په کوم کال کې او چا کشف کړه؟
- ۲- د امريکا متحده ايالات او کاناډا د امريکا د لويې وچې په کومه برخه کې پراته دي؟
- ۳- د امريکا لويه وچه د کومو سمندرونو په واسطه د آسيا، اروپا او افريقا له وچو څخه جلا شوې ده؟

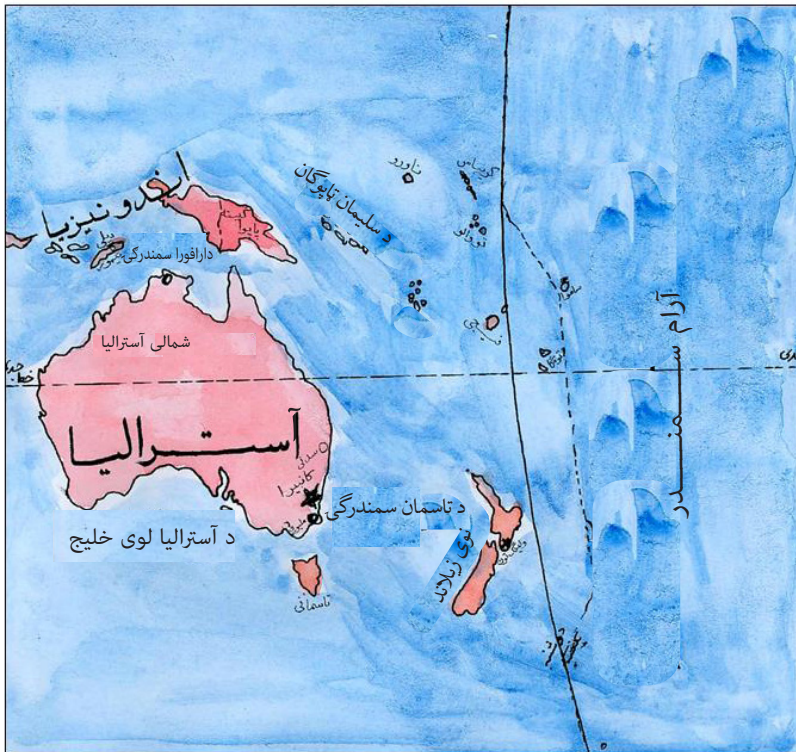

د کتاب له نقشي څخه په گټې اخېستني سره د امريکا د وچې د څو هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د آسټرالیا او اوقیانوسیې وچې

پوښتنه

ستاسو په فکر، د آسټرالیا او اوقیانوسیې لویې وچې په کومه خوا کې پرتې دي؟

د آسټرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه له یوه لوی ټاپو او یو شمېر کوچنیو ټاپوګانو څخه جوړه شوې ده. د آسټرالیا او اوقیانوسیې لویه وچه له څلورو خواوو څخه د سمندرونو په واسطه احاطه شوې ده.

لوېدیځ ته یې د هند سمندر، ختیځ او شمال خواته یې بحر الکاهل او جنوب خواته یې د هند سمندر او آرام سمندر ګډې اوبه پرتې دي. د دې وچې شمال

لوېديخ ته نژدې هېواد د اندونيزيا اسلامي جمهوريت پروت دی.
آستراليا، چې د اوقيانوسيه لوی ټاپو دی، یو خپلواک هېواد دی. د دې وچې
ټول هېوادونه د ټاپو په څېر د سمندرونو په منځ کې پراته دي. د آستراليا او
اوقيانوسيه د لويې وچې ډېر مهم هېوادونه د آستراليا هېواد، فيجي، نوی زیلانډ
او نور دي.

زده کوونکي دې په ډلو کې د کتاب له نقشي څخه په گټې اخېستلو سره د آستراليا او اوقيانوسيه
د هېوادونو نومونه په نښه کړئ.

- ۱- ولې د دې قارې هېوادونه د نورو وچوو هېوادونو په څېر یو د بل په څنګ کې پراته نه دي؟
- ۲- آستراليا ته نژدې هېواد څه نومېږي؟
- ۳- د دې وچې د څو هېوادونو نومونه واخلئ او د نقشي پرمخ یې پیدا کړئ؟

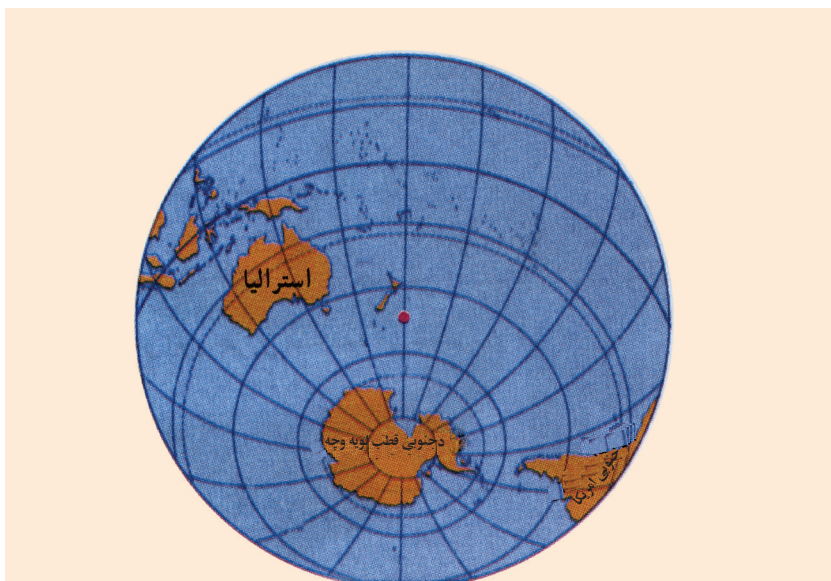

د کتاب د نقشي له مخې د آستراليا او اوقيانوسيه د هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

انتارکتیکا (سویلي قطب)

پوښتنه

ستاسو په آند، په سویلي قطب کې کومه لویه وچه پرته ده؟

په سویلي قطب کې د انتارکتیکا وچه

انتارکتیکا د ځمکې د کرې شپږمه لویه وچه ده، چې د ځمکې د کرې په سویلي قطب کې پرته ده.

دا قاره د آرام سمندر، د هند سمندر او اطلس سمندر د گډو او بو په منځ کې پرته ده. انتارکتیکا ته تر ټولو نژدې هېوادونه: نوی زیلاند، آسټرالیا او د ارجنټاین هېوادونه دي.

په دې وچه کې شپږ میاشتي ورځ او شپږ میاشتي شپه وي. هوا یې ډېره سره

ده او انسانان د تل لپاره هلته ژوند نشي کولای پوهان او عالمان د دوبي په موسم کې د علمي تحقيقاتو او څېړنو لپاره انتارکتیکا ته ورځي.

په ډلو کې د لوست د مفهوم په اړه خبرې وکړئ.

- ۱- ولې د تل لپاره انسانان په سویلي قطب یا انتارکتیکا کې ژوند نشي کولای.
- ۲- انتارکتیکا د کومو سمندرونو په منځ کې پرته ده؟ نومونه یې واخلي.
- ۳- هغه هېوادونه چې انتارکتیکا ته نژدې دي نومونه یې واخلي.

د انتارکتیکا نقشه په خپلو کتابچو کې رسم کړئ.

سمندرونه

پوښتنه

ستاسو په آند، په نړۍ کې څو سمندرونه شته.

هغه تروې اوبه چې د ځمکې د سطحې په پراخو او ټیټو برخو کې موجودې دي د سمندر په نامه یادېږي. د ځمکې د مخ په سلوکې ۲۹ وچه او په سلوکې ۷۱ یې اوبه دي. ځمکه ډېر لوړ او ژور ځایونه لري. چې ټیټې برخې یې اوبو نیولي او لوړې برخې یې وچې دي. څرنګه چې په سمندر کې د سړک جوړولو مصرف نشته، بېړۍ ګانې چې هر لوري ته وغواړي تګ را تګ کولای شي او په یوه بېړۍ کې د څو لاریو مالونه لېږدول کېږي، نو له دې کبله د سوداګریزو مالونو کرایه د سمندر له لارې ارزانه ده.

د سمندرونو اوبه تروې دي، په ځينو هېوادونو کې د سمندرونو اوبه تصفيه کوي او خپلو ته يې برابر وي، د سمندر له اوبو څخه د خوړو مالګه هم لاس ته راوړي، د ځينو سمندرونو له ژورو برخو څخه نفت او گاز هم راباسي، ځينې خلک د سمندرونو په غاړو کې د کبانو د نيولو په کسب بوخت دي. په نړۍ کې څلور لوی سمندرونه شته، چې د آرام سمندر (بحرالکاهل)، د اطلس سمندر، د هند سمندر او د شمالي منجمد سمندر دی.

په ډلو کې د نړۍ د لويو سمندرونو په اړه خبرې وکړئ.

د لاندې جملو تش ځايونه په خپلو کتابچو کې ډک کړئ.

- ۱- () په سلوکې د ځمکې مخ وچه ده؟
- ۲- د نړۍ سمندرونه () نومېږي؟
- ۳- () په سلوکې د ځمکې مخ په اوبو پوښل شوی دی؟

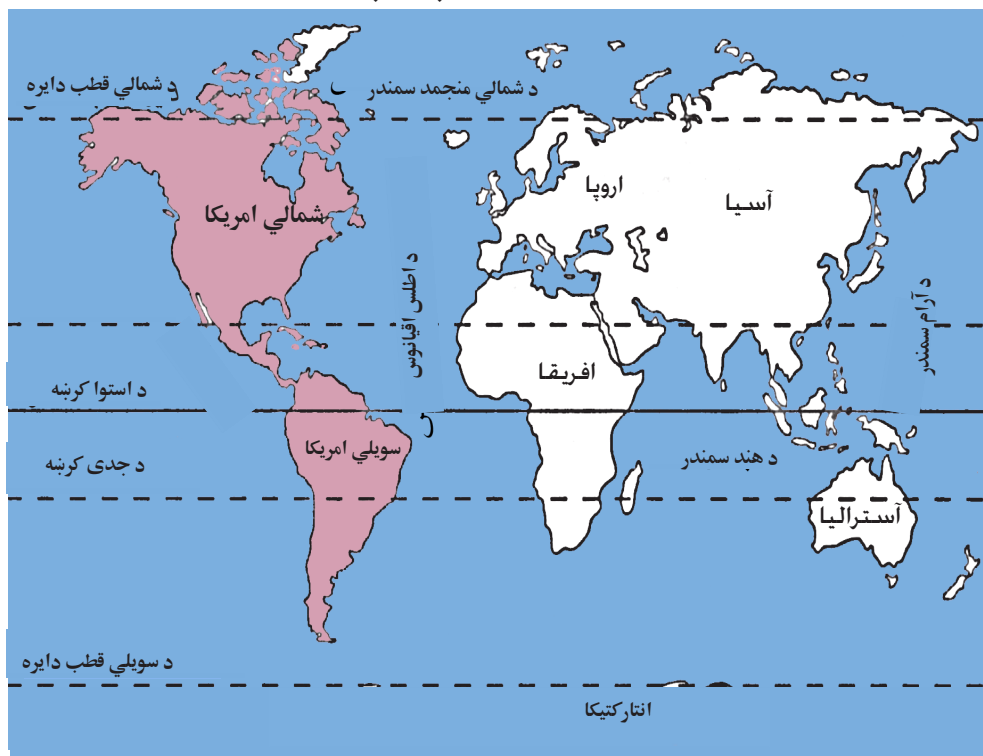

د سمندرونو په اړه په خپلو کتابچو کې څو کرښې وليکئ.

بحر الکاهل او د اطلس سمندر

پوښتنه

څه فکر کوئ، بحر الکاهل او د اطلس سمندر کومې وچې سره بېلوي؟

بحر الکاهل

بحر الکاهل یا آرام سمندر د نړۍ تر ټولو لوی سمندر دی چې شمال ته یې د بېرنگ آبنا، سویل ته یې د انټارکتیکا وچه، ختیځ ته یې د امریکا وچه او لوېدیځ لورته یې د آسیا او آسټرالیا وچې پرتې دي. آرام سمندر د آسیا او امریکا لویې وچې سره بېلوي.

اطلس سمندر

په نړۍ کې دویم لوی سمندر د اطلس سمندر دی. دا سمندر د لوېدیځ له خوا د امریکې وچې او د ختیځ له خوا د اروپا او افریقا وچو احاطه کړی دی. شمال لوری یې له شمالي منجمد سمندر او سوېل یې د انټارکتیکا له وچې سره نښتی دی. د اطلس سمندر د اروپا او افریقا وچې د امریکا له وچې څخه جلا کړي دي.

زده کوونکي دې په ډلو کې د کتاب د نقشي له مخې د بحرالکاهل او د اطلس سمندر په اړه خبرې وکړي.

- ۱- په ترتیب سره د نړۍ د لویو سمندرونو نومونه واخلي.
- ۲- د اطلس سمندر کومې وچې یو له بل څخه جلا کوي؟
- ۳- د بحرالکاهل په شمال کې کومه آبنا پرته ده؟

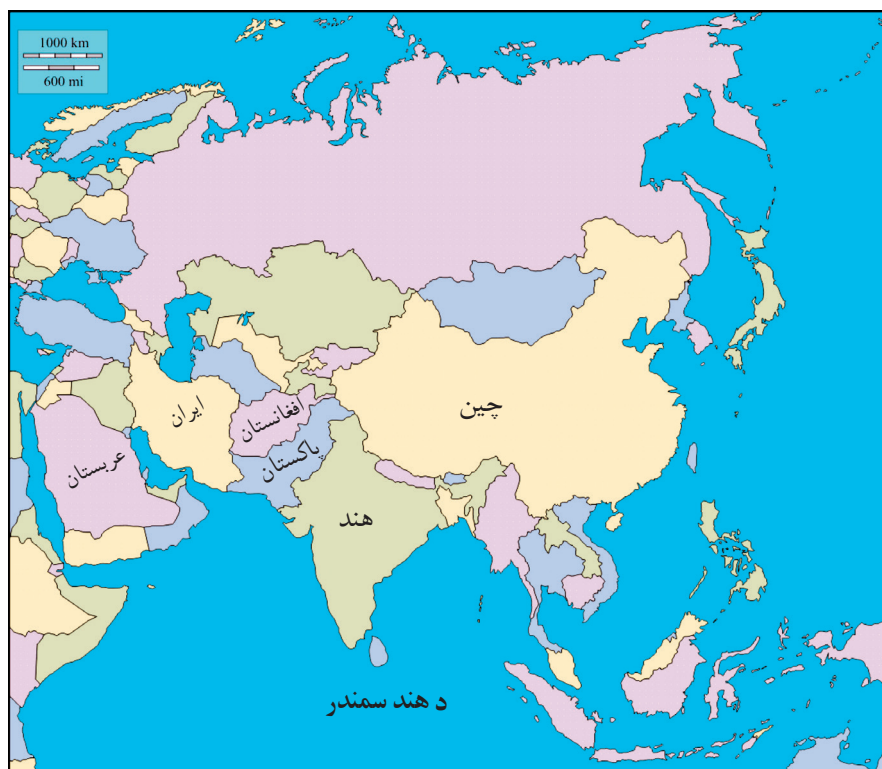

د کتاب د نقشي له مخې د بحرالکاهل او اطلس د سمندر موقعیت په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

د هند او د شمالي منځمې سمندرونه

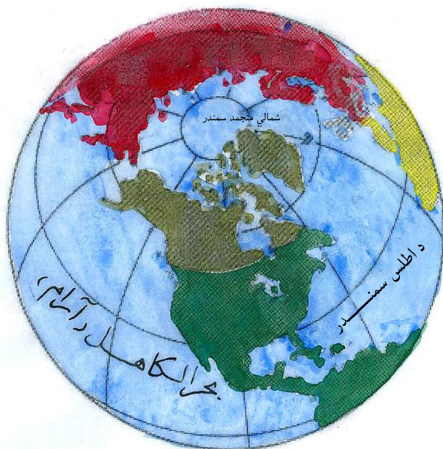
پوښتنه

ستاسو په فکر، زموږ هېواد ته ډېر نژدې کوم سمندر دی؟

زموږ هېواد ته ډېر نژدې سمندر د هند سمندر دی. د هند سمندر له شمال څخه د آسیا له لویې وچې، له سوېل څخه انټارکټیکا، له لوېدیځ څخه د افریقا له وچې او له ختیځ څخه آسټرالیا، اوقیانوسیا او له آرام سمندر سره نښتی دی. د آسیا په براعظم کې د هند د سمندر ساحلي هېوادونه پاکستان، هند، بنگله دېش او اندونیزیا دي.

شمالی منجمد سمندر ډېر کوچنی سمندر دی چې د آسیا، اروپا او امریکا د وچو په شمال کې یعنی په شمالي قطب کې پروت دی، د جنوبي قطب پر خلاف چې وچه ده شمالي کنګل سمندر تل کنګل وي. د شمالي کنګل سمندر ساحلي هېوادونه روسیه، ناروي او کاناډا دي.

د هند د سمندر شمالي هېوادونه او د شمالي منجمد سمندر جنوبي هېوادونه په نقشه کې پیدا کړئ او ټولگيوالوته يې وښئ.

- ۱- د هند سمندر د ځمکې په کومه برخه کې پروت دی؟
- ۲- شمالي منجمد سمندر د ځمکې په کومه برخه کې پروت دی؟
- ۳- د هند سمندر د څو ساحلي هېوادونو نومونه واخلي؟

د هند سمندر او د شمالي منجمد سمندر د ساحلي هېوادونو نومونه په خپلو کتابچو کې وليکئ.

نهم څپرکی

د ځمکې کره

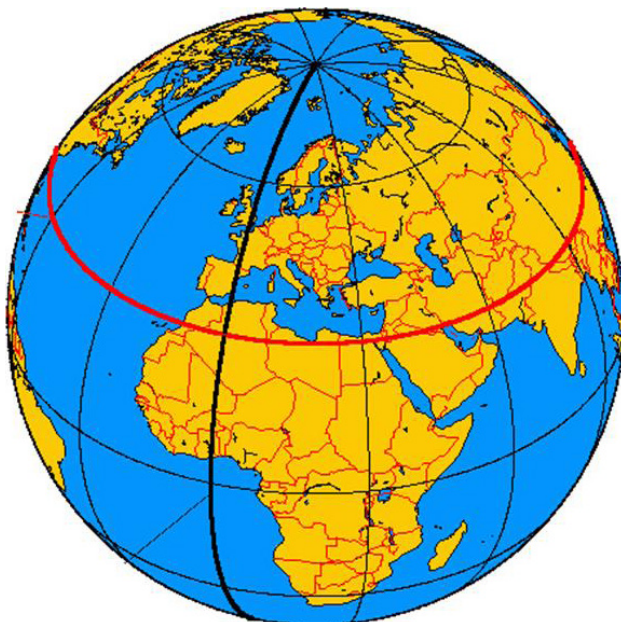
د څپرکي موخي

- . ځمکه او د هغې شکل به وپيژني .
- . د استوا کرښې او د هغې د موقعيت سره به بلد شي .
- . د طول البلد او عرض البلد په مفهوم به پوه او د هغوی ترمنځ به توپير وکړای شي .
- . د ځمکې وضعي او انتقالي حرکتونه به تشریح کړای شي .
- . د دې څپرکي د لوستونو له مفهوم سره به ډېره لېوالتيا پيدا کړي .

پنځه څلويښتم لوست

ځمکه او د هغې شکل

پوښتنه: ستاسو په فکر، ځمکه چې مور د هغې پرمخ ژوند کوو، څه ډول شکل لري؟

ځمکه چې مور د هغې پرمخ ژوند کوو، یو څه کروي بڼه لري. لومړنیو انسانانو داسې فکر کاوه چې ځمکه هواره ده، پخوانیو هنديانو ځمکه د یوې پانې او یا تختې په څېر گڼله، چې د یوه فیل پر شا باندې پرته ده. بابلیانو ځمکه

هواره گنله. د لومړي حل لپاره يو عالم فيثاغورث د حُمکې په کروي والي باندې وپوهيد. نن ورځ د علومو د پرمختگ له مخې دا ثابته شوې ده چې حُمکه کروي ده او د خداى (جَلَّ جَلَالُهُ) په قدرت سره په هوا کې موقعيت لري.

په ډلو کې د حُمکې د جغرافيايي کُرې پرمخ د نړۍ وچې او سمندرونه ونيئ.

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

- ۱- د حُمکې شکل کابو..... دي.
- ۲- د لومړي حل لپاره يو عالم..... د حُمکې په کروي والي باندې وپوهېده.
- ۳- د حُمکې کره چېرته موقعيت لري؟

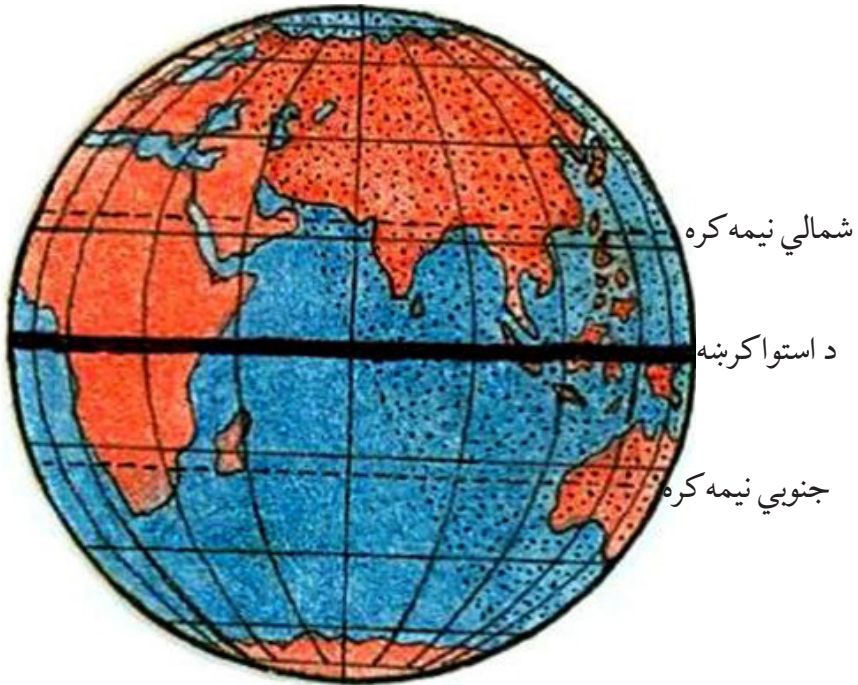

د حُمکې کره په خپلو کتابچو کې رسم کړئ.

د استوا کرښه

پوښتنه

نقشي ته وگورئ، د استوا کرښه د ځمکې د کُرې پرمخ څه رانښيي؟

استوا یوه فرضي کرښه ده چې د ځمکې کره یې په دوو شمالي او سویلي نیمه کره باندې وېشلې ده. د استوا له کرښې څخه تر شمالي قطب پورې شمالي نیمه کره او د استوا له کرښې څخه تر سویلي قطب پورې د جنوبي نیمې کرې په نامه یادېږي.

د لمر وړانګې په کال کې دوه ځلې یو وار د وري د میاشتې په لومړۍ ورځ او بله پلا د تلې د میاشتې په لومړۍ ورځ د استوا په کرښې باندې په عمودي ډول لګېږي، چې له دې امله د شپې او ورځې ساعتونه سره برابرېږي یعنې ۱۲ ساعته ورځ او ۱۲ ساعته شپه وي.

د استوا کرښې ته د عرض البلد صفر درجه هم وايي.

هره ډله دې د ټولګي په مخکې یا د ښوونځي په انګر کې یوه دایره جوړه کړي. د دایرې په منځ کې دې څو تنه د استوا کرښه داسې تمثیل کړي چې سویلي او شمالي نیمې کرې وښيي.

- لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.
- ۱- هغه فرضي کرښه چې ځمکه په دوو شمالي او جنوبي برخو وېشي د..... په نامه یادېږي؟
 - ۲- د استوا شمالي برخې د..... په نامه یادېږي؟
 - ۳- د استوا جنوبي برخې د..... په نامه یادېږي؟

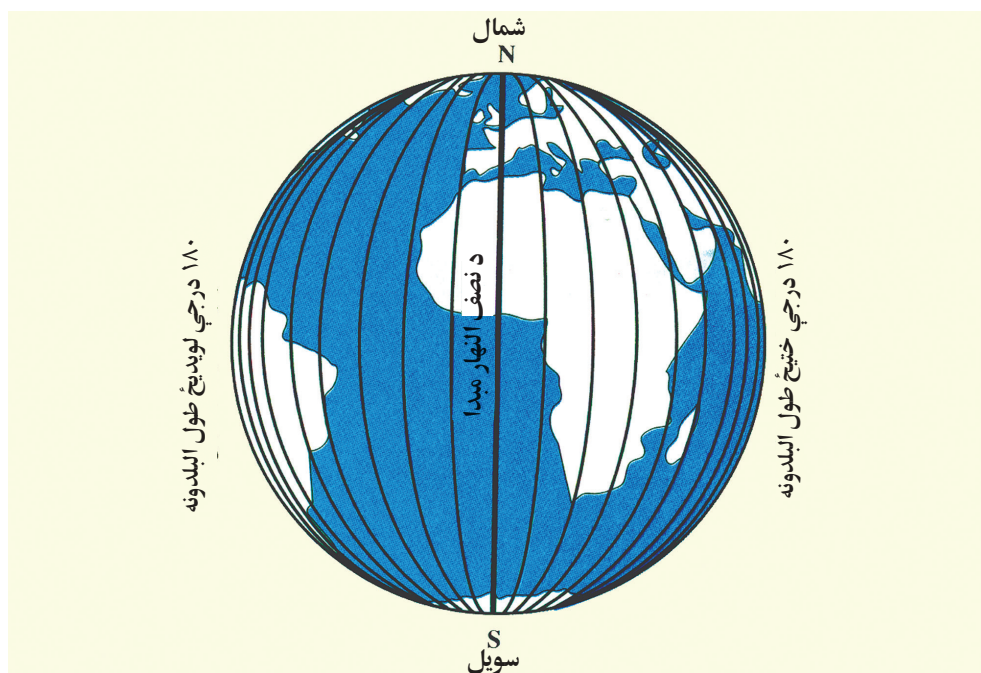

د انځور له مخې د ځمکې کره رسم او په هغې کې د استوا کرښه په نښه کړئ.

طول البلدونه

پوښتنه

څه فکر کوئ، د طول البلد مبداء له کوم ځای څخه تېرېږي؟

د ځمکې کره د یوې فرضي کرنيې طول البلد په واسطه په دوونیمو ختیځو او لوېدیځو کړو باندي وېشل کېږي چې د طول البلد د صفر درجي په نامه یادېږي. طول البلدونه له شمالي قطب څخه پیل او د استوا پر کرنيې باندي په عمودي ډول ترجنوبي قطب پورې غځېدلي دي. د هغوی مبداء د لندن د ښار د گرنیویچ د طول البلدونو د صفر درجي څخه پیل کېږي. (۱۸۰)

درجي د ختيخ خواته او (۱۸۰) درجي د لوېديخ خواته پراته دي، چې ټول طول البلد (۳۶۰) درجي کپري. د طول البلدونو د فرضي کړنو له مخې د هېوادونو او ځايونو وخت او موقعيت ټاکلی شو.

په ډلو کې د نقشي له مخې د طول البلدونو مبدا ونښئ.

لاندي جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

- ۱- هغه فرضي کړنه چې شمالي او سويلي قطب سره نښلوي د..... په نامه يادېږي.
- ۲- د ځمکې د کرې پرمخ..... طول البلدونه رسميدلای شي.
- ۳- د طول البلد مبدا^۱ له کوم ځای څخه پيل کېږي؟

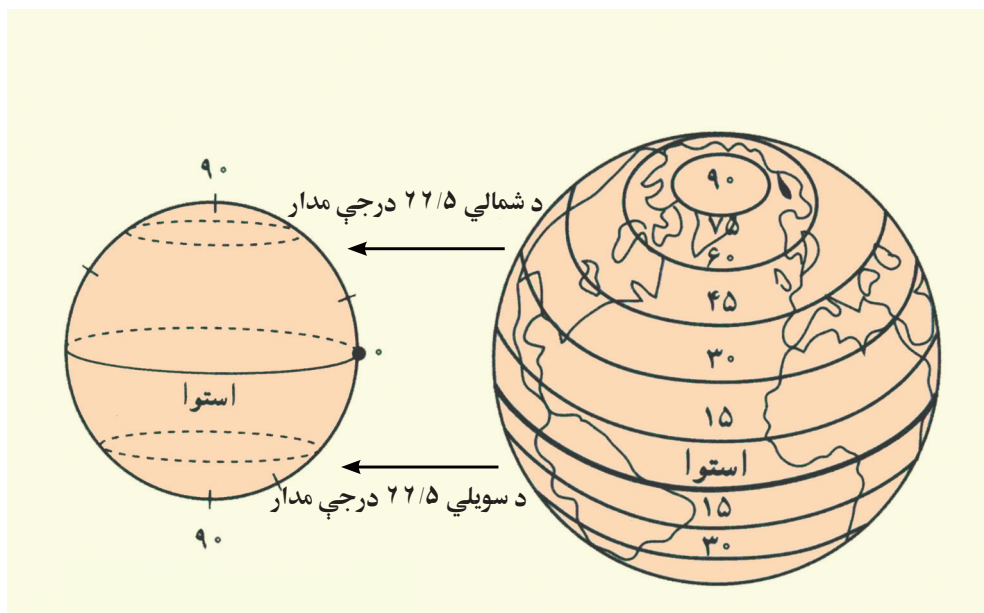

د ځمکې کره په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او پر هغې کې طول البلدونه ونښئ.

عرض البلدونه

پوښتنه

د عرض البلد مبدا کومه کرښه ده؟

عرض البلدونه هغه فرضي کرښې دي چې مبدا يې د استوا کرښه ده. دا هغه فرضي کرښه ده چې ځمکه په دوو شمالي او سويلي نيمو گرو باندې وېشي. د عرض البلد کرښې د موازي کرښو په نامه هم يادوي، ځکه چې تل په موازي شکل پرتې وي او يو بل نه قطع کوي. د عرض البلدونو شمېر (۱۸۰) درجو ته رسېږي چې (۹۰) درجې يې په شمالي نيمه کره کې او (۹۰) درجې

نور يې په سويلي نيمې کرې کې پر تې دي. د عرض البلدونو د فرضي کرښو له مخې کولای شو چې د اقليم څرنگوالی او د سيمو موقعيت پيدا کړو.

په ډلو کې د لوست مهم ټکي وليکئ.

لاندي جمله په خپلو کتابچو کې بشپړه کړئ.

۱- هغه فرضي کرښه چې ځمکه په دوو شمالي او سويلي نيمو کړو باندي وېشي د د مبداء په نامه يادېږي.

۲- د ځمکې د کرې پرمخ د عرض البلدونو څو کرښې موجودې دي؟

۳- ولې د عرض البلدونو کرښو ته موازي کرښې ويل کېږي؟

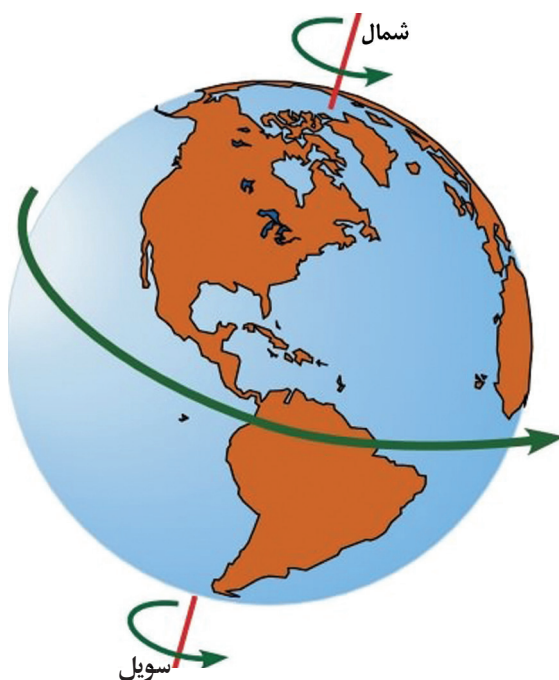

د ځمکې کره په خپلو کتابچو کې رسم کړئ او په هغې کې عرض البلدونه په نښه کړئ.

د ځمکې حرکتونه

پوښتنه

ستاسو په فکر، ځمکه څو ډوله حرکتونه لري؟

د ځمکې کره دوه ډوله حرکتونه لري، چې یو یې د وضعي او بل یې د انتقالي حرکت په نامه یادېږي.

د ځمکې وضعي حرکت

ځمکه په ۲۴ ساعتونو کې یو وار د خپل فرضي محور پر شاوخوا له لوېدیځ څخه ختیځ ته څرخېږي، چې دې ډول حرکت ته د ځمکې وضعي حرکت

وايي. په دې حرکت کې د حُمکې بېلابېلې برخې د لمر له مخې تېرېږي او د همدې حرکت له مخې شپه او ورځ او د هېوادونو ترمنځ د ساعتونو توپيرمنځ ته راځي.

په ډلو کې د لوست غوره مطلبونه را لند کړئ او یو له بله سره پرې خبرې وکړئ.

لاندي جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

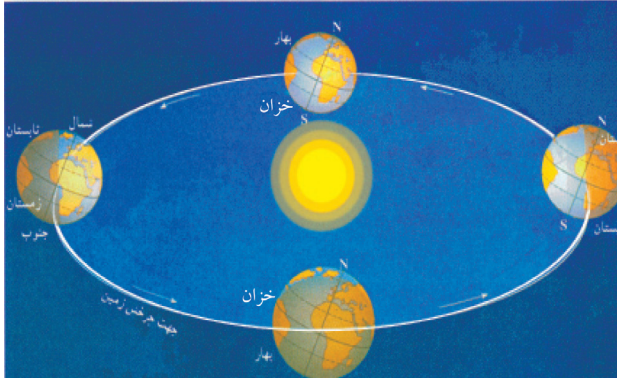
- ۱- د حُمکې کره حرکتونه لري.
- ۲- حُمکه په یو وار د خپل فرضي محور په شاوخوا څرخي چې دغه حرکت د..... په نوم یادوي.

انځورونو ته وگورئ، د هېوادونو ترمنځ د وخت توپير په هکله څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

د ځمکې انتقالي حرکت

پوښتنه: ستاسو په فکر، د ځمکې د کوم حرکت په واسطه د کال څلور فصلونه پيدا کېږي؟

ځمکه پرته له وضعي حرکت څخه، یو بل حرکت د لمر په شاوخوا له لوېدیځ څخه ختیځ ته لري چې د ځمکې د انتقالي حرکت په نامه یادېږي. دا حرکت یو کال یعنی ۳۶۵ ورځې او

شپږ ساعته کېږي. د دې حرکت له مخې د کال څلور فصله (پسرلی، دوبي، منی او ژمی) منځته راځي.

د هر څلورو کلونو په تېریدلو سره، څلورم کال ۳۶۶ ورځې حسابېږي. هغه کال چې ۳۶۶ ورځې وي د کبېسه کال په نامه یادېږي.

فعالیت

په ډلو کې د ځمکې د انتقالي حرکت په اړه خبرې وکړئ.

ځواب ورکړئ

لاندي جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

- ۱- د ځمکې انتقالي حرکت په ورځو کې د لمر په شاوخوا کې ترسره کېږي.
- ۲- هغه کال چې ۳۶۶ ورځې وي د په نامه یادېږي.

د ځمکې د انتقالي حرکت په اړه څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

کورنۍ دنده

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**